

Україна славетна (Хрещення України-Руси). Художник Артур Орльонкін

Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України

«Не будуйте на піску»: оптичні ілюзії політики...

Гласливі суперечки на вітчизняних рондо-шоу навколо теми «Газу» («Північний потік-2») спонукають до висновку, що в сучасній геополітиці немає місця для мрій і надій. Не діє навіть сила аргументу. Лише аргумент сили. Сильні «приторговують» слабшими. Уся історія XX–XXI століть вибудовувалася на парадигмі сили, а не правди. Згадаймо «розправи» над Україною столітньої давності в Бресті, Версалі, Ризі, або свіжіші *накти*: Будапештський меморандум, «харківські угоди», «мінські домовленості», «формула Штайнмайєра»...

Нині «нізвідки» з'являються ще «глибші» мудрування на рівні моделі «арахамія – арестович».

Ситуація, що складається в геополітичних розкладах стосовно України, характеризується розчаруванням, невдоволенням, новими очікуваннями. Доконаний факт — завершення газогону, виконаний Росією і підтриманий союзниками. Помітно, що в складній (непублічній) схемі домовленостей домінують егоінтереси. Хоча в міжнародній політиці таку політику не називають «державним націоналізмом», але це саме той прояв, який «сильні світу» намагаються замаскувати загальним «благом». «Своє понад усе». Укотре Україна попадає в лабіринт, вихід з якого Росія майже перекрыла (не без сприяння наших підтримувачів). Різноманітні речники лицемірно намагаються встроїти цю річ у прокрустове ложе економічного інтересу, знаючи наперед, що все економічне в міжнародних стосунках є передусім політичним актом. Кажучи більше, **все людське є політичне** (за Аристотелем).

Але не можна надіятися на інший сценарій, зважаючи на «дивну» поведінку наших

верхів, які досі, наприклад, не дали відповіді на пропозицію США щодо злочинних справ «українських» олігархів. Бо замість реальної деолігархізації в Україні, для чого достатньо правових норм, народився з багатотисячними поправками *косметичний* законопроект «про олігархів». Його сутність — олігархам було добре, а стане ще краще. Хоча очевидно: вони є прямими винуватцями того, що, за даними ООН, український народ на першому місці в Європі як народ, що *постійно недоїдає* (9,8 млн).

Ця поведінка влади, що завжди знаходилася в змові з олігархами впродовж усього періоду відновленої незалежності, і які, на жаль, стали реальною владою, не може викликати довіри міжнародного співтовариства, ображає і злить народ.

Тому не варто тішитися ілюзіями про інший (вигідний для України) перебіг подій. Вочевидь стає зрозумілою і сучасна політика, в якій головним виміром є національний інтерес держав. За даних обставин Україна вже давно потребує чіткого національного стратегічного плану щодо безпеки. Бо «випрошування милостини» не спрацює в умовах посилення експансивної «політики канонерок».

Отже, для нас головний резерв захисту і розвитку, ключовий потенціал безпеки — опертя на власні сили.

Для цього народ має бути об'єднаний навколо головних національних пріоритетів. Не варто довго мізкувати про те, що ставатиме спільним знаменником єдності в умовах загрозливих посягань Росії. Боротьба. За **Державність** та українську **Ідентичність**. Війна продовжується. «Пів-

нічний проєкт» — її важливий складник.

Як діяти в подальшому?

Адже безперервні виклики формуються як ззовні, так і всередині суспільства, яке сьогодні роз'єдане соціально, духовно, ідейно, ментально. Причини цього знаходяться ніби й на видноті, проте вже як десятиліття їх вирішення перебуває в ембріональному стані.

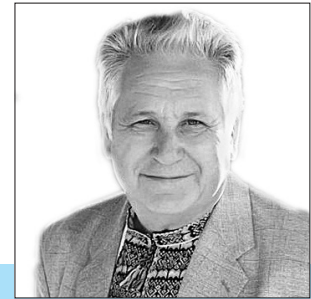
Не влаштовуючи чергової дискусії навколо теми «Чому так сталося?», задаю єдиним питанням. Чи можливо в умовах XXI століття анексувати (ЗАГАРБАТИ) Крим і захопити частину Донбасу, якби московський ординець пішов війною проти згуртованого національною ідеєю і волею Народу, об'єднаного духовними цінностями, пам'яттю про незамулені джерела та історичні витоки свого Роду, не покривдженого «своїми» властями соціально, морально, культурно? Стверджую, що ні.

Цей жорстокий урок новітнього часу містить не тільки прямі й правдиві відповіді, але й нагальні завдання Дії. В яких сферах, де, з ким, проти кого і чого, заради чого і кого, з допомогою яких вартостей слід формувати спротив, боротися, творити і зміцнювати Українську державу, перемогти зло, що нависло над Україною.

Бо в історичному екскурсі згаданий проєкт для України вимірюється іншою формулою — «Північний потік-28». Саме стількитями ведучи боротьбу з північним ординським улусом, що ще з XVIII століття став «парадизувати» в європейських строях.

Закінчення на стор. 2

ВАСИЛЬ ЛИЗАНЧУК

3

СЕРГІЙ ТРИМБАЧ

15

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян Друзі!

Тижневик «Слово Просвіти» — один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі — за певного «сприяння» нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі — ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об'єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання — це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

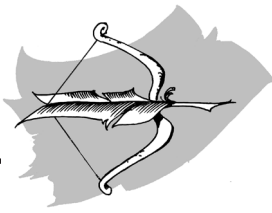
АТ «Альфа-Банк», р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО «Всеукраїнське товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

Минулого тижнів на наше прохання про допомогу для газети «Слово Просвіти» відгукнулися:

1. Голомша Микола Ярославович — 10 000 грн.
2. Нарепеха Ірина Адамівна — 280 грн.
3. Петренко Петро Петрович — 300 грн.
4. Стасик Юлія Іванівна — 100 грн.
5. Омельчук Роман Юстимович — 1000 грн.
6. Колеснікова Марія — 200 грн.
7. Давиденко Валентина Іванівна — 500 грн.

Закінчення. Початок на стор. 1

Нинішня агресія остаточно переконала всіх притомних в абсолюті простого імперативу нашого часу — не давати можливостей обіймати владу тим, хто заражений пандемією москвофільства та всього іншого «ФІЛЬСТВА», хто не вміє, не воліє, не може навіть плентатися позаду державницьких процесів, але керує і саботує українську справу.

Чого гріха таїти, коли за 30 років відновленої незалежності тьма тьменна депутатів, міністрів, голів облдержадміністрацій, керівників стратегічних державних підприємств, наукових та культурних інституцій, військових, володіючи реальною владою, були (і почасти є) зятими москвофілами в ролі зрадників свого народу, шпигунів, чиновників-україноненавистників, олігархів, їх обслуги, будучи громадянами чужої держави (Росії та інших). Саме на таку категорію владців розраховують творці «теорії путінізму» про єдинородність москвинів та українців.

Не для осуду, а заради істини й «розуміння» шукаємо весь час аналогів в історії, яка має просвітлювати народ правдою і «вчити» правдою, оскільки поза нею настає розплата. Адже саме москвофільство, яким страждав політичний провід 1917–1921 рр., спричинило поразку українців у національно-визвольній боротьбі. Коли на найвищих щаблях української влади опиняються люди, які у відповідні часи проявляють себе як западливі слуги москвинів, тоді навіть величина героїка мас не приносить результату. Згадаймо Винниченка, який у тривожний для України час у безпечному Відні створює закордонну групу комуністів, їде в листопаді 1920 року на переговори до Москви, а потім і на окуповану більшовиками Україну, пише заяву вступу до КП(б)У, стверджуючи, що лише комуністична партія гарантує «визволення» трудящим, лише вона зміцнить українську державність, забезпечить національно-культурний поступ.

Таким учинком він завдав непоправного удару українській революції, деморалізував повстанський рух, дезорганізував народ у боротьбі з московським окупантом, залишивши українців наодинці з ворогом, виїхавши за кордон. Так вершилася українська революція, очолювана москвофілами, соціалістами, автономістами.

З їх допомогою заштовхували народ в ярмо колоніальної політики, унеможлиблюючи відродження української держави. Не витримав іспиту на державність Ю. Пютюнник, який через два роки після Базару виїхав

«Не будуйте на піску»: оптичні ілюзії політики...

зі Львова (і не тільки він) на окуповану Україну, присягаючи окупаційній владі, визнаючи орієнтацію на Антанту злочинною, а війну 1917–1921 років — національною, а «громадянською». А тому просив дозволити йому повернутися і «працювати на користь У.С.С.Р.» (22.10.1923), проголошуючи дуже актуальну для дня сьогоднішнього тезу, яку нині пропагує Кремль та його прислужники, що українці «билися між собою».

Хвороба угодовства торкнулася багатьох відомих діячів Центральної Ради, Гетьманату, Директорії. Так, знаковий міністр уряду Скоропадського Д. Дорошенко в листах до московського діяча Мельгунова («Возрождение». Париж, 1951 р.) пише, що не уявляє майбутнє двох народів без тісного політичного, військового, економічного і культурного союзу двох держав Росії і України. Заслужуючи націоналізм Центральної Ради, йому *імпуноувала держава Скоропадського, яка прийняла на службу росіян, пересадила до себе кращі сили петербурзького сенату, організувала в себе великоросійську армію, намагалася врятувати Бесарабію, Галичину, Холмщину, Кубань і Крим* (Р. Млиновецький). Справді, вивести з себе московську отруту не вдалося багатьом діячам. Борючись проти чужинців-загарбників (німці, австрійці, поляки, румуни, угорці), вони чомусь не вважали тоді такими росіян, чіпляючись «за брудну спідницю махухи-Москви». Окупанти вміло використовували в своїх цілях ідеологічні сили українських просвітителів, зокрема й вислови М. Драгоманова, щоби «не відділятися, а подавати свій голос через «Росію та російську літературу». Свідомість частини українського політичного проводу, інтелігенції була засмічена або «новим Переяславом», або ілюзорними надіями на московський, австрійський, польський «прованс», на німців чи Антанту. Ця частина, «забувши заповіт Козацької України, сформульований гетьманом Орликом, і не розуміючи

змісту Шевченкового Заповіту, не здала була весті націю».

Обмосковлена українська політична еліта виявилася неспроможною очолити такий національно-визвольний рух, який би не об'єднувався з червоним московським урядом, чи з денікінцями. Бо вони були тими ж москвинами, що століттями знекорінювали українство. Спільний знаменник обидвох сторін — «Київ нікагда не бил і не будет українським».

Угодовство з боку окремих провідників українських урядів та війська було провальним для української справи, незалежно від обставин та ким воно здійснювалося. Не варто забувати, що начальник повітряного флоту Гетьманату полковник Горшков у період червня-серпня 1918 року з наказу Скоропадського таємно перетранспортував Денікіну понад 400 (із 450) українських літаків. Та й під час Директорії часто розстрілювали не «волохів», а «болбочанів». Для України згубною була як позиція Петрушевича, Тарнавського, Левіцького, вихованих в «конституційній» Австрії, так і Винниченка, Мартоса, Чехівського, Голубовича та інших, що формувалися промосковством. Бо куди могла «працювати» Україна, коли Петрушевич пропонував «залишити думку про самостійність і шукати рятунку в порозумінні з Денікіним... Московщина не є така страшна, як Польща. Треба погодитися на автономію, бо ми ще не досі до самостійності».

Подібне стверджував і Д. Дорошенко, переконуючи про неминучість життя України і Росії у взаємному і непорушному союзі («коли Україна матиме за собою союзну з нею та дружню Росію, то їй цілий світ не страшний, коли в Росії буде мати ворога, то цілий світ їй не допоможе»). Ця позиція повністю перекувалася з ленінською — «при єдиній дії пролетарів московських та українських — вільна Україна можлива...».

Як студент історичного факультету Чернівецького університету, добре пам'ятаю 70-ті роки, коли істориків (і не лише їх) зобов'язували «правильно» трактувати цю фразу душителя українського народу. У тодішньому підручнику «Історія України» (вид. УАН) зазначалось, що історія України викладається в тісному зв'язку з історією великоросійського і білоруського народів, які близькі мовою, культурою, характером

і територією, тісно зв'язані між собою спільною боротьбою проти зовнішніх ворогів. Уся ця сталінсько-радянська «наука» була просякнута корінною ідеєю, що все наше минуле мало сприйматися так, що його творцями мали неодмінно бути суздальські, рязанські чи якісь інші костромські москвини. Після страшного Голодомору-геноциду українців 1932–33 років газета «Правда» (ч.17, 1938) писала, що «присоединение к Москве — единственный исход для дальнейшего развития украинского народа», а Хрущов на відкритті ленінського пам'ятника в Києві (1946) скаже про російський народ, як керівну силу в СРСР.

Чому слід час від часу про такі факти нагадувати?

Тому що сьогодні всі ці безкінечні ряди москвофільських теорій лягли в основу пропагандистського доробку Путіна, який заявляє, «что настоящая суверенность Украины возможна лишь в партнерстве с Россией; наше родство передается из поколения в поколение; и русские, и украинцы, и белорусы — наследники древней Руси». Проте очевидно є неправдивість щодо нашої «рідності», якщо аналізувати сторінки історії, переповнені агресією, війнами, жорстокими діями. Бо загарбання Києва 1169 р., знищення Батурина, Чигирини, Запорізької Січі, Крути, Базар, голодомори-геноциди 1922, 1933, 1946 років, репресії, «сибіри», лінгвоциди й знекорінення українства зобов'язують нас бачити історію вільними очима і сторожити свою землю від «єдинокоронних братів-москвинів». Не «геополітичні» писаки Путіна, а передусім українці мусять бути добре обізнані з причинами боротьби проти московських окупантів у 1917–21 рр., Української Повстанської Армії; зі зверствами сталіністів проти українців упродовж усього ХХ століття, зокрема з нечуваним людоубивством на Колімі 1949-го (вже після Нюрнберга!), коли було згвалтовано, розстріляно, втоплено понад три тисячі українських дівчат віком 11–14 років, щоб не народжували бандерівців; коли в Харкові (1951 р.) репресували понад 800 студентів (34 розстріляли) лише за те, що бажали навчатися українською мовою. Цьому переліку немає кінця, але гіркість правди варто відчувати, щоби не піддатися на нові забалакування імперців, які переслідують єдину мету — упоркрити українську націю.

Маємо захистити свою національну пам'ять, культуру, мову, ідентичність, землю, державність, своїх національних героїв і провідників. **Чужого не хочемо, а свого не віддамо**, нагадуючи путіністам, що Московський улус хана Петра Ординського з'явився на світ лише 1272 року, з 1328-го отримав статус Московського улусу Кулхана — Івана Калити (В. Білинський), а їхня держава виникла на основі фінських племен, завойованих тюркськими.

Часто відкриті брехні і фальсифікації потурають доморошені «дослідники», автори підручників, навчальних програм. Недавно громадськість обурилася хибними трактуваннями фактів у підручниках для початкової школи, в яких пояснюється, що столиця України — Київ — заснований лише в ХІХ столітті, «помиляючись» на півтори тисячі років. Подібні фактологічні помилки зустрічаються в оцінках багатьох інших історичних пам'яток, подій щодо Софіївського собору, Києво-Печерської лаври, Криму тощо. Разом з «цінностями», які роками пропагуються в університетах (національних!) частиною «професури», подібною до «бельчинкових, зайцевих, кондратьєвих...», створюється підґрунтя з підсобних «руськомірців», пошвірюючих та потакуючих путінському писанню, додаючи бонусів до «скрині зрадництва». На жаль, такими вчинками засмічена не тільки наша давня історія, але й сьогоднішнє. Здача «верхами» на початку 90-х Севастополя і Чорноморського флоту, відмова від ядерної зброї з негарантованими «гарантіями», підписання харківських угод, антиукраїнський мовний закон «Ка-Ка», антинародна приватизація стратегічних об'єктів і надр, нищення армії, чужинська окупація інформаційного простору, потурання «гундяївській» церкві. Не перелічити, не переловити. Не будьмо байдужими, не даймо зволікати тим, хто наділений владою, у вирішенні чутливих для Нації проблем.

А тому найперше слід унеможливити «завищеність» усіх життєво важливих галузей антиукраїнським, москвофільським елементом, починаючи з владних коридорів, економіки, дипломатії, освіти, культури, ЗМІ... «Бо страшний розплодиться на Вкраїні тишк чужомовного, нам ворожого панства, яке зрадливо сидить у нас на апостольських сідалищах», — писав П. Куліш. Український дух мусить остаточно вивільнитися «з-під вражої охрани». І лише тоді величне «**Слава Україні!**» правдиво «перекладатиметься» мовою національних інтересів.

Гордій ФІЛІПЧУК

Валентина СЕМЕНЯК
Фото з Інтернету

У «Лісовій школі на Вірлі»

П'ять років поспіль на Кременеччині о цій літній порі діє просвітянський табір «Лісова школа на Вірлі». І це диво! Бо ж незвичність згаданої школи зрозуміла — вона у лісі. Чудовий шанс для дітлахів «злитися» з природою, зануритися у її багаті скарби. Засновниця цікавого проєкту голова Кременецького районного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т. Шевченка Лілія Адамівна Следзінська.

Перебування у лісовій школі завжди насичене цікавими заняттями, наповнене позитивними емоціями. Діти з Кре-

менця, Дунаєва, Савчиць, Кімнати, Великих Бережечь мають чудових старших наставників: Юлія Янчук, Петро Жовтовський, Ігор Ішук, Неоніла Крем'янчанка, Наталка Капі-

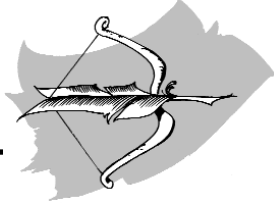
нос, Тамара Чернова. У кожного з них своє завдання і прагнення передати юним просвіт'янам набуті знання: це і вивчення лікарських рослин краю, різні творчі заняття, майстер-класи з

виготовлення виробів із глини, вивчення традиційних народних танців, стрільба з лука, розважальні та спортивні ігри, плавання в ставку, відпочинок на волейбольній площадці, спів пісень біля вечірньої ватри. Запам'яталась всім екскурсія і шанування пам'яті біля місця

спочинку загиблих братів-воїнів УПА — Мислінських. А ще — слухання оповідань авторки книги «Рабів до раю не пускають», членкині НСПУ Неоніли Крем'янчанки. Цього разу із майбутньої книги про українських воїнів захисників.

До слова. Цьогоріч започатковано Всеукраїнський конкурс етноблогерів у межах відзнаки імені героя Небесної сотні Олександра Капіноса. Популяризувати тему вивчення і збереження культурної спадщини українського народу — живих давніх традицій, звичаїв, обрядів, ремесел, народних танців та пісень, гри на народних інструментах. Те, про що так мріяв, світлої пам'яті, Олександр Капінос.

Злодійський геополітичний розбій набирає обертів

Василь ЛІЗАНЧУК, доктор філологічних наук, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, лауреат премії імені В'ячеслава Чорновола в галузі журналістики і публіцистики

Путін безсоромно, глумливо нав'язує тезу, що “сучасна Україна — цілком і повністю дітище радянської епохи”, а не результат історичного, природного, об'єктивного розвитку. Мовляв, на землях, на яких створено Україну, споконвіку жили російські люди, а тепер вони оголошені не корінним народом. “Вирощені ворогами Росії українські націоналісти” витісняють російську мову з практичного, реального життя, що може призвести до скорочення загальної кількості росіян в Україні. “Це можна порівняти за своїми негативними наслідками із застосуванням якоїсь зброї масового ураження”, — піклується батько-патріарх Володимир Путін про своїх дітей-росіян, спираючись на фальшиву версію “общерусского народа”, “малорусской ветви Великороссии”, “общерусского языка”, що насправді є позолотою багатовіковою антиукраїнською московською імперіалістичною політикою, яку сьогодні зухвало легітимізує Путін, заявляючи, що Україна — це територія Росії. “Малоросійська культурна ідентичність” мала можливість розвинути тільки “в межах великої російської нації”. А становлення окремої української нації відбулося завдяки втручанню Польщі та Австро-Угорщини, вважає президент Російської Федерації.

Нині надзвичайно важливо на засадах історичної правди розкривати справжню сутність московської колоніальної ідеології і політики, загарбницької війни Російської Федерації проти України. У монографії доцентки Львівського національного університету імені Івана Франка Ольги Щодри “Слов'яни і Русь в ранньому середньовіччі. Передумови і початки формування імперії русів”, яка побачила світ цього року, написано про успішну дипломатичну місію Русі до Константинополя у 838 році. “Про неї відомо з “Анналів Сен-Бертен” (назва походить від абатства св. Бертина на півночі Франції), що є продовженням франкських королівських хронік і описують події від 839 до 882 років. Особлива цінність Бертинських анналів як джерела полягає у тому, що вони зберегли в оригінальному списку X ст., який знаходиться у фондах публічної бібліотеки у французькому місті Сент-Омер”, — зазначає Ольга Щодра.

Наполеглива і відповідальна дослідниця архівних документів розповіла про прибуття у 839 році до Ингельгейма посольства від народу рос. У статті хроніки, дато-

Московські політико-ідеологічні маніпулятори безпрецедентно переповнюють європейський і світовий інформаційно-гуманітарний простір брехливими постулатами, що українці і росіяни — один народ, у цього народу, мовляв, одна мова, одна віра, одна історія, одна територія. Новітній “історик” Путін навіть опублікував статтю “Про історичну єдність росіян і українців”. У цьому наскрізь імперсько-маніпулятивному опусі та під час нещодавньої прямої лінії з російським народом Путін зухвало розкриває агресивну сутність ідеології гібридної війни Росії проти України і зовнішньої політики Кремля.

ваній 18 травня 839 р., Пруденцій повідомляє про прибуття до столиці франків Ингельгейма посольства від візантійського імператора Теофіла і від народу рос. Скрупульозно опрацювавши тексти хроніки, Ольга Щодра написала, що спочатку руське посольство відвідало Візантію, де його прийняв імператор Теофіл. Оскільки у той час навігація на Чорному морі можлива лише влітку і в перші місяці осені, то для того, щоб приїхати до Ингельгейма в травні 839 р., руські посланики мали прибути до візантійської столиці влітку 838 р. Як вказував у листі до Людовика Благочестивого візантійський імператор, посольство прибуло до Константинополя “заради дружби”, що мовою середньовічної дипломатії означало — для укладення мирної угоди. Як видно з листа імператора Теофіла, статус руського посольства не викликав у греків жодних сумнівів, як і його мета — розвиток мирних економічних і політичних відносин. “Бертинські аннали є не тільки першим датованим джерелом з історії Русі, вони свідчать, що в першій половині IX ст. між Візантією і Руссю був укладений “мирний договір”, — наголошує сумлінна історикня Ольга Щодра.

Дослідження західноєвропейських, візантійських і арабських архівних джерел львівськими вченими Ольгою Щодрою та Ігорем Бойком (стаття “До питання про час заснування Української держави” // Вісник НТШ. — 2017. — Ч. 58. — С. 37-40) дають ґрунтовні підстави стверджувати, що на 838 рік уже повноцінно існувала високорозвинена, як для того часу, рання українська держава Русь, яка входить до найстаріших держав Європи.

“До кінця XII століття під “Руською землею”, “Руссю” розуміли лише територію Середнього Подніпров'я, визначену містами Київ — Чернігів — Переяслав (землі полян, деревлян, сіверян). Тільки до цих земель і міст вживали термін “Русь”, — слушно нагадує професор Ігор Бойко. — Ні Новгородська земля, ні Суздальська (як і решта приєднаних до Києва земель), на думку сучасників, Руссю не були. Це переконливо засвідчують повідомлення літописів. Так, перший Новгородський літопис часто повідомляє про поїздки новгородців “у Русь” (тобто в Київ, Чернігів або Переяслав). Так само “в Русь” їздили зі Суздальської землі”. Роси, русини, українці — це історичні етнічні назви одного народу, мовою якого є українська, відома ще з VII ст., а російська мова тоді навіть не снілася угро-фінським племенам.

Отже, давньоукраїнську державу Русь добре знали в європейському і арабському світі, а Московія, як князівство, постанала на 439 років пізніше від Русі — у 1277 р. з дозволу золотоординського суверена і була вона звичайним улусом, підвладним династії Чингізидів на заліських просторах Північно-Східної Європи, що були заселені угро-фінськими племенами. Нестор-літописець подає їхні імена: “А се інші народи, які

данину дають Русі: чудь, весь, мєря, мурома, черемиси, мордва, перм, печера, ям, литва, замигола, нарова, ліб. Ці мають свою мову, походять від коліна Яфетового, бо живуть у північних краях”. Михайло Сидоржевський у статті “Свиня ще під столом? (Українське Слово. — 2002. — 1-7 серпня) обґрунтовано доводить, що майже вся європейська частина теперішньої Росії, за винятком новгородських і псковських земель, була заселена цими племенами, що не знали ні плуга, ні хреста. Саме на їхній основі сформувалася “єдиний російський народ”, “русская нація”.

Невже ці правдиві історичні процеси невідомі російським науковцям, які “висвячували” і “благословляли” у світ “новітнього історика” Володимира Путіна? А, може, вони добре знають правдиву історію і зухвало наслідують московських князів, які в політиці вдавались до брехні, лицемірства, хитрощів, безприн-

раїну, буцімто московіти і руські = українці — є одним і тим же народом, від однієї матері, з однієї коліски, і що боротьба гетьмана Мазепи не мала національно-державного характеру, а була внутрішньою боротьбою за владу в державі. Так традиційна для Європи Московія з волі загарбника Петра I стала Росією. Для того, щоб постати перед світом прогресивним діячем, Петро I купував в Європі журналістів і наказував, аби вони висвітлювали діяльність гетьмана Мазепи та історію України з його, Петрового погляду... І потім оте Петрове бачення проникло не лише в журналістику, а й стало основою науки, якщо її можна так назвати. Брехливість Петра I стала також основою мистецтва і літератури — прочитаймо, наприклад, пушкінську “Полтаву”. До класично маніпулятивних “досліджень” належить “наукова” стаття “Про історичну єдність росіян і українців” за підписом Путіна.

ципності, наклепів, інтриг, дворушності, хабарництва, підкупів, шантажу, вигадок, підступності. Постулат “мета виправдовує засоби” був звичайним і буденним принципом усіх наступних поколінь московських владників аж до нового часу. Всі ці аморальні засоби використано у статті Путіна “Про історичну єдність росіян і українців”.

Більш-менш освіченій людині відомо, що ця так звана “єдність росіян і українців”, яку оспівує і возвеличує Путін, творилася московським антиукраїнським вогнем і мечем. Нагадуємо тим, хто безоглядно вірить Путіну — “вболівальнику” про долю українців, росіян і білорусів, що він сучасними гібридними методами удосконалює геополітичний розбій Петра I. Триста років тому у жовтні 1721 р. Петро I украв назву нашої давньоукраїнської держави і безпрецедентно назвав Московію “Руссю”, по-грецькому “Росія”. Підручний Петра I Меншиков надіслав до посла в Копенгаген таку директиву: “Во всех курантах печатают государство наше Московским, а не Российским, и того ради извольте у себя сие претеречь, чтоб печатали Российским, о чем и к прочим ко всем Дворам написано”. Газету “Ведомости московские” переіменували на “Ведомости Российские”.

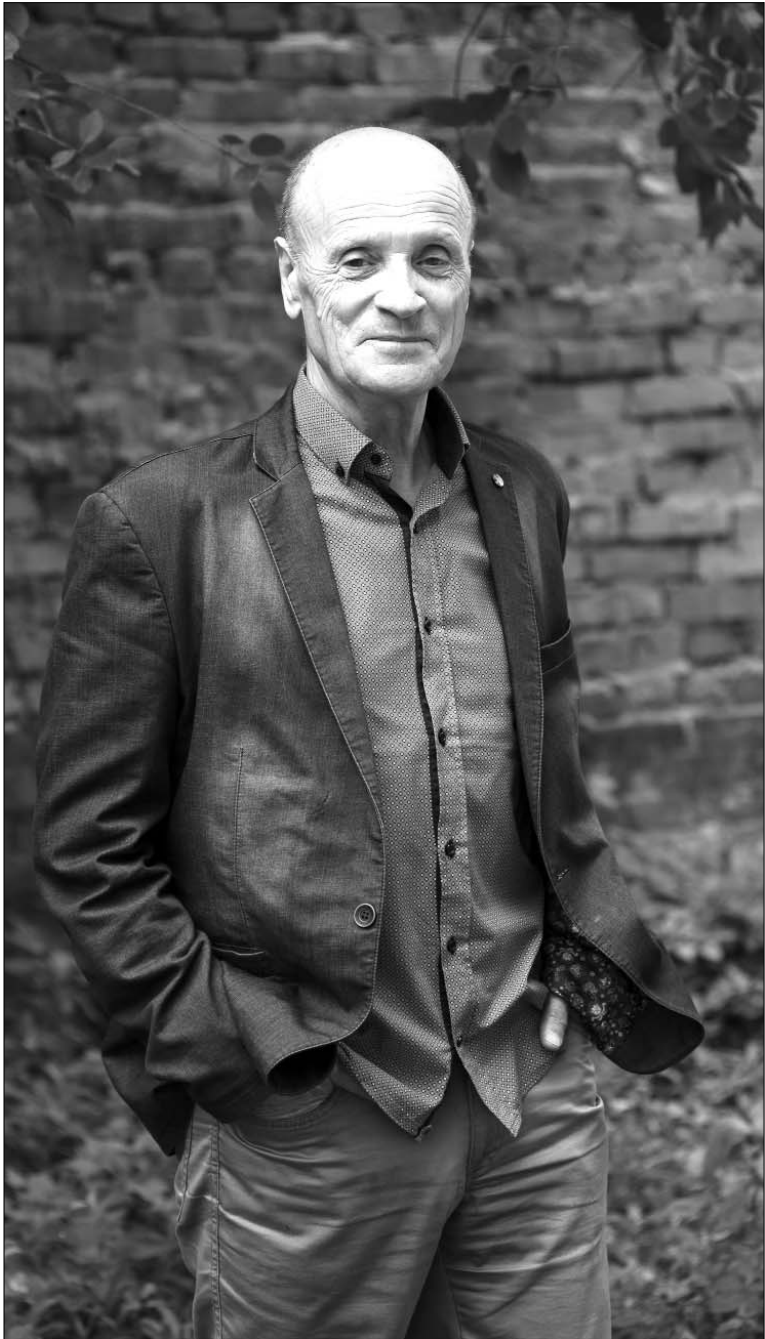
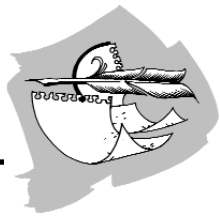
Петро I назвою “Росія”, що означає “Русь”, вводить в оману Європу, буцімто Московія не загарбала, не підкорила Русь = Ук-

Петро I, Катерина II вважали, що треба викоренити з українців “развратное мышление, по коему поставляют себя народом от здешняго (московського — В. Л.) совсем отличным”. Саме Катерина II зруйнувала Запорізьку Січ. У 1783 р. в Україні запроваджено навчання російською мовою — причому обов'язково з вимогою, яка панувала в Московії=Великоросії. Занепали Києво-Могилянська Академія, українські колеги. Путін на противагу московським царям і російським імператорам говорить, що любить Україну. Але яку — політично, економічно незалежну? Ні! Путін безмежно лукавить. Він, можливо, і любить Україну, але етнографічно, з “поючими і танцюючими українцями”, їхнє сало і вареники, вишневі садочки. Путін і, на жаль, чимало росіян сприймають лише “правильних” українців, тобто малоросів, безіменних хахлов, а національно свідомих українців ненавидять. Майже щодня у нинішній період так званої “тиші” Путін схвалює, що його песиголовці вбивають українців — таких, як видатний оперний співак Василь Сліпак, бо вони не проросійськи налаштовані, не зорієнтовані на Москву, а хочуть вільної, демократичної, правової, соборної української України.

Сучасні кремлівські імперіалісти, сповідуючи агресивну політику Петра I, свою загарбницьку війну проти України також називають “внутрішньою боротьбою”, тобто громадянською війною “за справедливість”. Путін своєю статтею намагається переконати росіян і українців, а також світову громадськість у тому, що Україна — це “російська історична територія” і, мовляв, російські війська мають право відібрати для Росії своє. Усе нинішнє протистояння Росії й України Путін зводить до підступів Заходу як результату цілеспрямованої роботи зловорожих сил, які завжди прагнули до підірвання російсько-української єдності. Московські правителі витрачають колосальні кошти російських платників податків на підкуп азіатських, американських, європейських політиків і журналістів, щоб висвітлювати російські загарбницькі війни як миротворчі, добродійні заходи Путіна в ім'я справедливого життя і миру на землі.

Повдвіє дно історичної брехні й цинізму у тексті, під яким підпис Володимира Путіна, не є новим, оригінальним. Постулат про “триндіний російський народ”, який, мовляв, складається з великоросів, малоросів і білорусів, витворений ще за часів Катерини II, яка після Петра I, що “розпинав нашу Україну”, “доконала вдову сиротину”. Петро I і Катерина II доклали максимум зусиль, щоб знайти та вивезти до Москви з території колонізованої України всі історичні матеріали. Четвертого грудня 1783 року за наказом Катерини II була створена “Комісія для составления записок о древней истории, преимущественно России” під керівництвом графа А. Шувалова. Дійсним же керівником комісії протягом десяти років була сама Катерина II. Підсумком діяльності комісії став безпрецедентний історичний злочин: всі оригінали літописів зникли, а замість них почали з'являтися так звані “летописны своды”, в яких було все, крім історичної правди.

Далі буде.

Ірина ФАРІОН,
доктор філології, професор

“Мені пощастило знати масу видатних людей”.
М. С.

До однієї зі своїх безцінних книг “Українські меценати” (2001) він взяв епіграф англійського філософа-мораліста та історика Томаса Карлейля: “Я маю намір говорити про героїв, про те, як ставилися до них люди і яку вони відігравали роль; про те, що я називаю пошануванням героїв і героїчним у людських діях” (“Герої, пошанування героїв і героїчне в історії”) (2).

Серед тих героїв сьогодні вже і він — Михайло Слабошпицький, обраний Божим даром і неминучим смертним вирок (28 липня 1946 — 30 травня 2021). Він удосконалив класифікацію героїв від Томаса Карлейля, називаючи героїв-учених, героїв-культурних діячів, героїв-митців, героїв-меценатів, героїв-педагогів... Михайло Слабошпицький для мене герой-подвижник, герой-інтелектуал і герой-людинолюб... Про безліч українських героїв (і негероїв також) він написав оголеним українським нервом, аби відкрити для українців справжню і рятівну силу й естетику буття нації і розквіту національної держави — держави у Слові й Ділі: про українських меценатів (однойменна праця), зокрема про Петра Яцика “Українець, що відмовився бути бідним”; про українських художників “Марія Башкирцева”, “Никифор Дровняк із Криниць”, “Автопортрет художника в зрілості”; про українських письменників “Поет із пекла” (про Тодося Осьмачку), “Веньямін літературної сени” (Олекса Влизько”),

“Що записано в книгу життя. Михайло Коцюбинський та інші”, “Наближення до суті. Літературні долі” (про 35 письменників), “25 поетів української діаспори”, про видатні історичні постаті “З голосу нашої Кліо”; літературознавчі праці “Літературні профілі”, “Роман Іваничук”, “Василь Земляк”; створив сучасну політичну документалістику “Не загублена українська людина”, “Пейзаж для Помаранчевої революції”, “Велика війна 2014”, “Гамбіт надії: констатації, матеріали, виклики, сподівання”...

Про цей огроми його праці в центрі з героями читаємо в “Примерковому дзеркалі”: “Не говоритимемо тут про фальшивих героїв — тих, кого створили ЗМІ, тих, хто за критеріями Карлайля не виріс на масштаб справжніх героїв, а в нашу інформаційну епоху став лише безмежно роздутим інформаційним продуктом. (У романі американського письменника Ела Моргана “Велика людина” блискуче показано, як рука Фортуни вихоплює з натовпу першу-ліпшу двоногу істоту й викидає її на вершини істеблішменту, признавши виконавцем ролі великої людини); в наш час — а особливо ж в Україні — це особливо популярно: не бути кимось, а видаватися ним; розтерзана інформаційним шквалом, а тому поверхова й некритична в сприйнятті всього публіка повірить — бажане легко узурпує синонімічність дійсного” (6, с. 5).

А ще цілий материк книг для дітей, серед яких — “Славко й Жарко”, “Хлопчик Валь”, “Озеро Олдан”, “Папуга з осінньої гілки”, “Павлинка і пташиний брат”, “Цікаве рибеня”, “Казки”, “Ріся, що жила на дереві” — останній дар дітям від 2019 року.

І лавровий вінець долі подвижника на передчасному схилі

Стоколосом і стоголосом...

28 липня 2021 року виповнилося 75 років від дня народження Михайла Федотовича Слабошпицького, письменника, у якому горіла Божя іскра великого літературного таланту.

30 травня цього року Михайло Слабошпицький завершив своє земне буття, але його рясний і вражаючий літературний набуток, його щедрий дар спілкування з колегами й читачами, його гострий розум, який повсякчас перебував у стані раціонального і творчого мислення та продукував масштабну літературу й масштабні ініціативи, залишилися з нами тут, в Україні. І слово, і діло Михайлові, і даровані йому таланти не замкнені палітурками небуття, а заповідані нам для творення добра, для реалізації задуманого і розпочатого ним — насамперед у рідному слові, в рідній літературі, в постійному перебуванні в середовищі людей творчих і мислячих.

Слабошпицький з повним правом міг би повторити слова Поета: “Україно, ти моя молитва!”, бо невтомно служив їй Словом, діяннями, творінням прийдешнього для української молоді, сам зростив у собі свою україноцентричність і присвятив своє серце Україні.

Не славословити, а словодіяти, — такою я сприймаю сутність творчої особистості Михайла Слабошпицького. Саме він виявився тим місіонером, що зіткнув воедино широке полотно української словесності, не поминувши увагою

репресованих, діаспорних, материкових письменників. Основою полотна слугує талановите українське слово, яке в темні трагічні часи було виявом не лише індивідуальності та інструментом реалізації таланту, але й посвятою Митця батьківщині.

Сьогодні “Слово Просвіти” друкує жмут споминів про нашого автора, що увійдуть до книги про Михайла Слабошпицького, яку готує його дружина Світлана Короненко.

Постать Михайла Слабошпицького не обійдуть увагою ні сучасники, ні майбутні дослідники нашої епохи. Творимо портрет цього чоловіка вже сьогодні. Згадаймо його широку незруйновану душу, його відкритість до талановитих людей, багатобарвність слова й усміху, характерність голосу і сотні нюансів блискучого спілкування, шалену працездатність і любов до літературної праці, неповторний гумор та іронічність...

Збережімо перш за все для себе Михайла Слабошпицького як людину-творця, жадібну до пізнання світу і себе в ньому.

Михайло Слабошпицький був щасливим чоловіком, попри всі фізичні муки, завдані хворобами. Щасливим, бо уповні використав свій талант, розум і час, відведений Господом. Син селян із Черкащини, він, як те зерно, впав на землю, але не завмер, а проріс і заврожай стоголосом. Стоколосом і стоголосом хай прийме і визнає тебе духовний світ небесної України, друже Михайле!

Любов ГОЛОТА

Михайло Слабошпицький: безнадійний альтруїст, або життя крізь долі інших

життя — мемуарне чотирьохкнижжя (ця літературно-історична квалогія про час і про людей, або те, чого ви не прочитаете в історії літератури) з метафорою-матрицею “дзеркала”: “Протирання дзеркала” (2017), “Тіні в дзеркалі” (2018), “3 пам’яті дзеркала” (2019), “3 присмеркового дзеркала” (2020). Першу книгу писав без наказу лікаря, як сам зізнався на презентації у Львові в моєму проєкті “Від книги до мети” (18 вересня 2019 року), щоб не вмерти і встигнути показати українцям їх самих — великих і малих, творчих і вигаслих — у всій амальгамі почуттів і чину. “Ніякої історії нема, є тільки біографія” — це один із епіграфів Р. Емерсона до однієї із “дзеркальних книг” М. Слабошпицького, який ментально персоналізує нашу літературну історію, перетворюючи її у плін прещікавого іскристого і трагічного національного життя: “...ми — це наші гени, це наші батьки, це наші виховання, наші вчителі, це книги, котрі ми своєчасно прочитали, це люди, які зустрічалися нам о тій порі, коли те було доконче важливо, і ми зуміли почути їх, а також ті ірраціональні фактори впливу, про які ми навіть не здогадуємося” (5, с. 5). Ці його книги — це материк видатних українських людей, далеко не пізнаних українським суспільством. Покажчики описаних і згаданих персоналій просто приголомшують концентрацією українських талантів, на кожен із яких Слабошпицький знайшов місце у своєму серці і думках: їх просто не перелічити — це безліч знакових людей нашої культури, а отже, нашої української долі.

А ще ці книги кричать про основу людської цивілізації: про національну пам’ять, що, мабуть, і є тим ірієм, де не покояться — а

живуть душі відійшлих, а тепер і пана Михайла — великого героя-подвижника нашої культури. Нація без знання історії — мертва, біологічний злиток у ріці часу. Література нації — це її спосіб метафоричного осягнення світу, це її національні скринжалі, це філософія національної екзистенції. Він це ВСЕ і понад це виписав у спогадах-дзеркалах, що насправді є персональною історією нашої літератури, а отже, духовно-культурного життя крізь голографічну оптику Слабошпицького: “Український письменник — дерево, яке виростало не там і не так. Український письменник мусить бути революціонером, будителем, просвітителем, навчителем, моральним авторитетом і поряд зі священником в тому суспільстві стояти, а потім бути, може, письменником” (М. Дочинець 1, с. 8).

Він зривав маски, випікав вади правдивим іронічно-сатиричним словом і витягував зі шлаку часу перли душ тих “немногих” українців, що творять “многоє” (Д. Донцов). Він повертав українцям імена-маркери, що мали б зробити їх вільними. Він, здається, більше жив їхнім життям, ніж своїм: “Люди — це велика загадка. Часто їхні стосунки продиктовані і якимись ірраціональними моментами” (5, с. 284). Я не знаю у нашій культурі альтруїстичнішої особистості за М. Слабошпицького. Саме в цьому секрет його плідності й універсальності, і саме в цьому трагізм і вирва після його відходу...

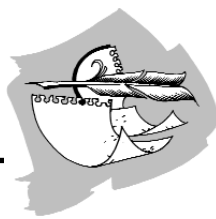
Як це зазвичай буває, велич і Людини, і мистецтва, і події опінують з переходом їх у потойбіч, із плином часом, з можливістю осмислити — віддалившись. Віддаліть формує правильну оптику, підсвічує небачені грані, витягує смисли на поверхню. Віддаліть

наближає. До суті. Вилущує з оболонки людського існування ядра. Віддаліть усього у 40 днів фізичного небуття “Учителя. Провідника Слова і словотворців. Сподвижника. Службівника Книги. Войовника сірости, дурости й графоманства. Письмовця. Літописця. Патріція. Мудреця. Хранителя сенсів і довічних цінностей” (В. Терен 1, с. 8).

Він родом із Шевченкового краю — з Черкащини, з села Мар’янівки — географічного центру України, — де тепер вже буде школа його імені та вулиця. З того краю, звідки Шевченкове Слово тріюмфально пішло всією країною, аби стати клеєм нації. Слабошпицький продовжив цю Шевченкову традицію, навчаючись у Шевченковому виші на журналістиці (1971) і згодом зріввав ужинок, здається всіх можливих літературних премій, серед яких і Шевченківську за “Поета з пекла” (про Тодося Осьмачку, 2005; ім. О. Білецького (1979), Лесі Українки (1993), Олени Пчілки, братів Лепких (1998), В. Симоненка (1999), В. Близнеца (2001), М. Коцюбинського (2003), І. Багряного (2007), Є. Плужника за свою чотирьохкнижну мемуарно-літературну епопею “Протирання дзеркала” (2017) і “Тіні в дзеркалі” (2018) — тобто безсумнівне визнання в літературному середовищі. Але хіба це була самоціль? Життєві дороги цієї неприминальної особистості нестримно виривалися зі звичного богеминого середовища на нащівнічні й політично-державницькі терни, туди, де треба було бути ЗАЧИНАТЕЛЕМ:

1. В Ірпені, в Будинку творчості він разом із В. Дончиком, В. Тереном, В. Брюховецьким писали Програму Народного Руху України — це основне політичне ді-

тише майстрів пера, що переводило Україну з колоніальних часів, здавалося б, у самостійні (В. Терен 1, с. 7). Він був біля начал цього руху в національну Свободу.

2. Він був першим Головою секретаріату Всесвітньої української координаційної ради (1992–1998), яка своїм рішенням заснувала Український інститут дослідження геноцидів в Україні (попередник і прообраз нинішнього Інституту національної пам'яті) на чолі зі знаменитим Джеймсом Мейсом, який перший розповів світові про український Голодомор як геноцид.

3. Із 1995 року став виконавчим директором унікальної новоствореної структури “Ліги українських меценатів” на чолі з Петром Яциком, що мала б через самодостатніх і національно свідомих підприємців акумулювати кошти на українські культурно-освітні справи: “Двадцять два роки існування Ліги – це така біографія. <...> За нами немає жодного випадку, щоб ми зверталися за підтримкою до Ахметова, Коломойського, Пінчука, Фельдмана чи котрогось іншого олігарха, що мають однозначну антиукраїнську позицію. З нами співпрацюють тільки національно стурбовані люди” (3, с. 377).

4. Саме в його свідомості, як стверджує Світлана Короненко, народилася ідея мовного конкурсу, що тепер відома цілому світові як Міжнародний конкурс української мови ім. Петра Яцика (2001), де Михайло Слабошпицький став співголовою координаційної ради, провівши 21 приголомшливий мовний марафон серед дітей, юнацтва, курсантів та студентів – конкурс, що не має рівних ні в світі, ні в Україні. Саме Михайло Слабошпицький був його серцем і основним рушієм, долаючи часом безпрецедентний спротив недоукраїнської влади і місцевої недолугости. Проте щороку, у травні, біля основної сцени країни – Національного театру І. Франка – він разом із теперішнім очільником Ліги меценатів В. Загорієм під звуки оркестри зустрічав щасливих переможців найпотужнішого мовного турніру. Ці двоє чоловіків скидалися на **паціонарних вартових** нашого Слова й Духу, що нарешті отримали гідну сторожу і найвище пошанування. Сьогодні наші бездуховні скоробатки назвали б це амбітним проєктом. А Слабошпицький творив надскладну організаційну справу мовного конкурсу, ніби землю українську обробляв: орав і сів. Чи зуміємо продовжити і зібрати? Безцінним сьогодні є останнє інтерв'ю з паном Михайлом про конкурс нашої сили:

“Мене часто називають ініціатором цього проєкту. Але насправді ідея конкурсу належить саме Петрові Яцику. Це особливо симптоматично. Не гуманітарій, раціоналіст, прагматичний бізнесмен, який незрідка іронічно сприймає всякі гуманітарні ідеї, раптом заявив: мовляв, треба організувати щось таке, як олімпійські ігри з української мови. І щоб переможці одержували грошові винагороди. Саме – грошові. <...> Мені як письменникові відразу ж сподобалася Яцикова ідея конкурсу. І я вже розробляв сценарій його проведення, систему преміювання та добивав кадри з-поміж громадськості у наглядову, опікунську та координаційну раду конкурсу. Порозумілися з тодішнім керівництвом мін-освіти і наприкінці 1999 року у День української писемності та мови конкурс розпочався”.

“...це справді націєтворчий проєкт. Виховання почуття патріотизму починається передовсім із поваги до мови. Мова – це те, що

робить нас українцями. І дуже важливо допомогти дітям саме це усвідомити” (7).

5. Саме Він привіз із Польщі до України ідею Всеукраїнського національного диктанту, який тепер здійснюють інші структури, готуючи останні роки такі тексти диктантів, які краще б не озвучувати взагалі: безлікі, примітивні, протинаціональні одноденки. Та ще й видають Національний диктант за своє дітище.

6. Саме Він створив і очолив видавництво “Ярослав Вал” з промовистою назвою фортеці, що відбиватиме безперестанні нападки на українське Слово, видаючи високоякісну українськомовну продукцію різних жанрів і спрямування. Видавництво стало його домом і робітнею, де тепер численні стоси книг незрозуміло

й осиротіло застигли в непорушній самотності – нема господаря, творця й натхненника.

7. Він разом із Лігою меценатів стали засновниками-творцями премій імені Олекси Гірника за захист української мови, Д. Нитченка за популяризацію української книжки, Василя Симиренка за меценатську діяльність, які щорічно виплачували їй достойникам, провадячи перед цим великодушну й одержиму роботу з пошуку таких людей та їхнього заслуженого пошанування й підтримки.

8. Він протинав наш змосковщений, бездуховний інформаційний простір своїми програмами як радіожурналіст на Українському радіо: “Екслібріс”, “Прем'єра книги”, “Нобелівські лауреати”, “Літературний профіль”, перечитуючи огром літератури в пошуку вартісних творів та авторів і роблячи їх відомими, потрібними, провідними.

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ, науковий співробітник Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, головний редактор журналу “Всесвіт”

Михайло Слабошпицький умів розповідати історії. Він умів захоплювати аудиторію, яка завжди з подивом і пильністю слухала виступи Михайла Федотовича.

Він був інтелектуалом, який знався на іноземних літературах, а водночас був глибоко занурений у свою культуру, був переплетений із нею судинами власного серця.

Він умів об'єднувати навколо себе, умів досягати мети.

Олег Іванович Микитенко, багаторічний головний редактор журналу “Всесвіт”, із великою повагою ставився до М. Слабошпицького, передусім через уважність до проблем українці. Для самого О. Микитенка тема українства за кордоном була в пріоритеті, про що свідчить історія “Всесвіту” 1970–2000-х рр. М. Слабошпицький віднаходив карколомні сюжети, представляв українському читачеві забуті, ма-

ше здогадуватися, скільки це збирало сил і відривало від творчої роботи.

Ось це і є **декалог** його першорядних чеснот, як стати Героєм у мовно-культурній битві за нашу тожсамість.

А ще він зоставив нам бездоганну оцінку злочинним, “диверсійним” діям післямайданівської влади (Квіт – Гриневич – Шкарлет) в царині освіти. На запитання журналіста про його ставлення до злиття предметів української мови, української літератури і зарубіжної літератури, а також вилучення із ЗНО української літератури для значної частини спеціальностей відповів, може, хоч ще комусь просвітити очі на цю порошенківсько-зеленську ліквідацію Української Держави: “Я сприймаю це як знущання з національної освіти. Наші горе-“песталоці” за роки Незалежності здійснили вже не одну диверсію в системі нашої освіти, вихолощуючи в ній будь-який натяк на те, що зветься українськістю. Уже навіть бракує сил обурюватися. Уявімо собі: це або ідіотизм, або вислужування перед Кремлем – написати спільними зусиллями з російськими авторами підручник історії України (!). Або в нашому суспільстві, котре ще корчиться від тяжких постколоніальних травм і тільки мріє про створення в ньому повноцінної нації, вилучати з навчального процесу уроки української літератури. Літератури, яка в наших умовах є чимось значно більшим і значущим, аніж просто література в звичайній країні. Література народу, який кілька століть існував у координатах бездержавності та національного приниження, була чи не єдиним способом нагадувати народові про те, хто він є і яка його “паспортна” мова; ця література національно недовихована або лібералістично скалічена функціонери здають у “запасники” освітньо-виховного процесу. Тут не дискутувати треба з приводу їхніх дій, їх треба поставити до ганебного стовпа або на суд громадськості і взагалі ізолювати від системи освіти.<...>

Скажу дуже непопулярну думку. Але я свято переконаний у цьому. В Українській державі і в українській нації, всередині України немає більшого ворога, аніж псевдоукраїнський чиновник. Своїми антиукраїнськими діями (хочу думати, що більшість цього спричинена їхньою елементарною тупістю) чи й ось такими диверсіями, ідеї, демонстративно показував і протиставляв їх постмодерністському розгулу ліво-ліберальних навколелітературних новацій. Словом, горів аристократичною традиційністю і служінням.

10. Він разом із Петром Яциком публічно виступив на захист українця Івана Дем'янюка, проти якого у 1988–2012 роки в Ізраїлі та Німеччині велася замовна судова та медійна світова кампанія зі звинувачення колишнього “червоного” українського солдата у причетності до нацистських злочинів. Як слушно зауважує Віктор Тютюн, “Вже тоді і Яцик, і Слабошпицький розгадали гебешний намір поробити всіх українців фашистами, щоб використати це в майбутній війні проти України” (1, с. 9). Подібна реакція Михайла Слабошпицького і в інших резонансних політичних питаннях була завжди послідовною як маніфест його націєцентричних переконань. Можна ли-

Сонце української Галактики

спрямований на утвердження українського світу. Михайло Федотович був ініціатором мого вступу до Національної спілки письменників України в 2012 р. Як письменник із величезним авторитетом, він максимально полегшив процедуру мого вступу (рекомендації написали Віктор Баранов, на той час голова НСПУ, Олег Микитенко, а також Любов Голота, чия підтримка відчуваю впродовж багатьох років).

Михайло Федотович мав величезну обізнаність у світі літератур, був блискучим критиком (одним із лідерів української літературної критики свого покоління разом із В. Брюховецьким, В. Дончиком та ін.), коннектором людей української Галактики й промоутером (даруйте за ці англїцизми) українського слова. Із академіком В. Г. Дончиком у нього була багаторічна дружба, що передбачала розуміння один одного на рівні сердець.

Неможливо було не захоплю-

ватися тим, що створював М. Слабошпицький. Часом можна було не погоджуватися, але щоб не захоплюватися – ні. Ми мали доволі гостру дискусію щодо “Брами Європи” Сергія Плехія, яку подав як член Комітету на здобуття Шевченківської премії. Шевченківський комітет – особливий феномен української культури, всередині якого подеколи такі температури, що зберегти внутрішню гармонію непросто. За все в житті потрібно розплачуватися. За перемоги також (Сергій Плехій тоді здобув премію).

Михайло Федотович був ураганом, людиною-стихією. Він, як казав інший класик, “умів гриміти, як грім”, умів відстоювати свій погляд, умів переконувати чиновників у важливості збереження конкурсу, який є чинником утвердження поваги до української мови.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

М. Слабошпицький був сонцем, навколо якого оберталися інші планети. Він гуртував навколо видавництва авторів, критиків і науковців. Надихав, підштовхував до праці, виставляв високу інтелектуальну планку.

такий посадовець завдає непоправної шкоди державному й національному будівництву. Тільки активний спротив катастрофічно розсвареної патріотичної громадськості може зарадити справі. Нам нарешті час збагнути: ми не можемо дозволити собі таку розкіш, як взаємопоїдання – це суїцидальний напрям для української спільноти. Ситуація вимагає від нас консолідуватися для очищення “авгівних стаєнь” хоча б попервах у системі освіти. А вже далі можемо подумати і про решту насуваючих завдань (7).

В останній нашій телефонній розмові, коли хвороба вже нещадно з'їдала його тіло, він говорив про нещодавній роман Юрія Шербака “Мертва пам'ять” і пережиту Шербаком трагедію втрати сина й дружини. Він і в останні миті, закутий у біль, як у панцир, не про себе думав – та ще й розпорядився надіслати мені цей роман поштою. У цьому весь Слабошпицький – безнадійний альтруїст, що жив долями інших. Життя урвалося в час оргії природи. Зосталася оргія його книжок і проєктів, які і є його новою формою життя.

“Минуле не хоче вмирати. Якщо задуматися над ним, воно може пояснити і сьогоденне, і завтрашнє” (с. 7).

Література

1. Його дужі рамена підтримували українську культуру. Великий подвижник українського духу. Слово Просвіти, ч. 22, 3–9 червня 2021 р. С. 7–8.

2. Слабошпицький Михайло. Українські меценати. К.: Вид-во М. П. Коць, вид-во “Ярослав Вал”, 2001. 324 с.

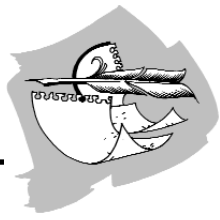
3. Слабошпицький Михайло. Протирання дзеркала. Те, чого не прочитаєте в історії літератури: спогади. К.: Ярослав Вал, 2017. 688 с.

4. Слабошпицький Михайло. Тіні в дзеркалі. Те, чого не прочитаєте в історії літератури: спогади. К.: Ярослав Вал, 2018. 736 с.

5. Слабошпицький Михайло. З пам'яті дзеркала. Те, чого не прочитаєте в історії літератури: спогади. К.: Ярослав Вал, 2019. 544 с.

6. Слабошпицький Михайло. З присмеркового дзеркала. Те, чого не прочитаєте в історії літератури: спогади. К.: Ярослав Вал, 2020. 664 с.

7. Слабошпицький Михайло: “Конкурс з української мови імені Петра Яцика – націєтворчий”.

“Я не вірю, що є книжки для всіх, це ідеальний був би випадок. Це завжди для когось обраного”.

Валентина ДАВИДЕНКО

В одному ювілейному інтерв'ю з Михайлом Федотовичем Слабошпицьким я написала: “Урочисту віньетку чи пальмову віть ніяк не пристосуєш цьому ювіляру, відмахнешся, віджартується і ... познайомить із новим своїм відкриттям. Упродовж свого вернісажу...”.

Саме слово “вернісаж” означувало у цьому контексті відкриття нових героїв у його творах, бо це завжди було яскраво,

Упродовж вернісажу

менницька і людська риса – радіти відкриттю талантів. Михайло Федотович став ініціатором запровадження літературних премій для сучасних письменників. А ще одна риса – іронія над величавістю і зарозумілістю. Важко було б уявити Слабошпицького, який би із глибокодним виразом, обтяженим знанням власної значимості, говорив про свою творчість. Він іронізував, сипав жартами, захоплено відгукувався про новий роман сучасного письменника чи про конкурс української мови, і, поміж тим, за якийсь час несподівано повідомляв про створення ще одного портрета у його творчому вернісажі, цебто нову написану книгу.

У тому пам'ятному інтерв'ю, надрукованому в тижневику “Слово Просвіти” (на хвилях радіо “Голос Києва” в живому етері наших зустрічей із письменником було багато за ці роки), Михайло Слабошпицький так означив суть літературної творчості: “Коли письменник пише книжку, то це як лист до запитання десь у безвість посилає, і хтось повинен прийти, як на головопощу до свого віконечка і цей

несподівано, святково, навіть коли відкривав долі трагічні, як у Тодося Осьмачки (роман-біографія “Поет із пекла”, удостоєний Національної премії імені Т. Г. Шевченка). І вже такі постаті, як мляр-примітивіст Никифор Дровняк, художниця Марія Башкирцева, у вернісажі його творчих портретів теж як свято знайомства. Автор ніби й не творив, а лише захоплено ділився своїми враженнями з цілим світом: погляньте ж, який могутній талант! Це була його примітна пись-

мисль одержати. Я не вірю, що є книжки для всіх, це ідеальний був би випадок. Це завжди для когось обраного. І ми думали, що цей хтось, хто прийде за листом до віконечка, буде молодь”.

Із Михайлом Федотовичем мене познайомив незабутній Микола Сом. І коли з'ясувалося, що Черкащина також і моя батьківщина, я почула спогади про його власне дитинство: “Я років із десяти намагався вести щоденник, записував усі легенди. Мені пощастило, в мене була золота бабуся з батькового боку, баба Настя, яка знала багато всляких легенд, страшних переказів про таємниці краю, про закопані гайдамацькі скарби. Мама дуже сердилася на бабу Настю, що вона збиває хлопця з пуття, такі химери в голові. Ми з приятелем стільки перекопали, нам треба було дати звання заслужених землекопів України. Ми шукали і скарби гайдамацькі, потім скарби поміщика Браницького. Це був ще один світ, яким ми жили. І тоді я відкрив для себе багато нових українських слів. Коли вже навчався в університеті і вживав їх, мене всі перепитували. Це були питома наші сільські слова, такі гарні лексеми, навіть не поширені в регіоні. Я завжди сам цікавився моментами біографії, вважаю, що біографія письменни-

ка багато що пояснює. Недаремно Гете писав: “Якщо хочеш пізнати поета, поїдь на його батьківщину”.

Образ того хлопчика, зачарованого таємницями великого світу, прозирає у ньому, коли він захоплювався і своїми літературними героями, і талантами друзів – сучасників, і тих невідомих авторів, яких відкривав світу сам Михайло Федотович. Завдяки йому побачили світ мої поетичні книги “Флейта Евтерпи” та “Білу лампу внесу тобі в ніч”, він підтримував проєкт – ф'южн-феєрію “Майстер снів”, пісні Івана Тараненка на мої вірші. Ще минулого літа зателефонував із пропозицією опублікувати нові вірші в “Літературній Україні”. І, щойно лиш надіслала тексти, відгукнувся на прочитане телефонним дзвінком, а я почула несподівані інтонації захоплення. І це було так присутньо і важливо для мене, хоча мою письменницьку долю і стиль він теж знав віддавна.

Якось на одному з вечорів Михайла Слабошпицького я сказала, що він створив на наших теренах свою гуманістичну імперію, її закони не спрацьовують в жорсткому людському світі, але вона однак живить і впливає на цей світ, як озон, що його не помітно і часом меншає над Антарктикою. Але олеандри в Києві цвітуть...

Вміння надихати

В'ячеслав ЛЕВИЦЬКИЙ

Зустрічі на літературних заходах, дрібніші чи ширші консультації, зрештою, цікавість до його книжок і радіопередач... Я не був знайомий із Михайлом Слабошпицьким близько, але маю чимало спогадів про нього й на кількох епізодах хочу акцентувати.

Навесні 2020-го керівництво Білоруського ПЕН-центру залучило мене до підготовки одного фестивалю. Слід було зосередитися на науково-популярному проєкті про Київ у біографії культурного письменника. Я назвав свою розробку “Київський роман” Володимира Короткевича”. (Як тут не зауважити: майже через рік у цій та інших “руйнівних діях” ПЕНу режим Лукашенка віднайшов ознаки екстремізму й узявся ліквідувати організацію...).

Прагнучи сумлінно допомогти мінським друзям, я усвідомив: доручена тема – біла пляма для дослідників. Збереглося обмаль свідчень про життя Короткевича – колишнього студента Київського університету і творця найбільш життєствердного білоруського історичного міфу. Тоді я вирішив з'ясувати низку фактів і розпочав із бесіди з Михайлом Слабошпицьким.

Мабуть, можна було б зневіритися в пошуках, якби не його привітність, уважність і вміння надихати. Наші телефонні діалоги (часом їх ініціював мій старший співрозмовник) додавали завзяття. Спершу Слабошпицький розповів про мінську зустріч із класиком, поділившись деталями, не відображеними в давніших публікаціях. Згодом пан Михайло окреслив коло людей, з яким варто поспілкуватися про Київ Короткевича і яке (неймовірна удача!) посприяло певним відкриттям. Михайло Федотович також принагідно, але влучно сформулював Карла Скрипченка – українського перекладача й найзагадковішу постать, пов'язану з білоруським літературом.

Загалом останній меседж пана Михайла у Facebook із відповіддю на моє питання щодо того “київського роману” (тепер тема не полишає мене) датовано 14 травня 2021 року, незадовго до смерті Михайла Федотовича...

Цей діалог був чудом літератури й філології, яке народжується завдяки людяності й усвідомленню спільних цінностей. Власне, з пробудження цінностей усе починалося. Я познайомився з Михайлом Федотовичем у Київському палаці дітей та юнацтва двадцять років тому. Там тривала церемонія нагородження школярів – переможців конкурсу знавців української мови, який щойно назвали на честь Петра Яцика. Пан Михайло потиснув мені руку за призове місце, приязно пожартувавши про нечисленність хлопців серед юних філологів.

Так, Михайле Федотовичу, нас, уже досвідченіших та скептичніших, досі небагато. Звідтоді життя стало суцільним конкурсом знавців (не таким чесним, як заснований Вами), і, здається, ті, хто лишається в грі, особливо не розраховують на призи. Мої головні подальші відзнаки – піднесення від розгаданих філологічних таємниць, хай часом невеличких, та оборона найменших ідеалів. Без Вашої підтримки з цим було б незмірно тяжче! За неї та за надважливі сюжети в моєму особистому “київському романі” я завжди вдячний Вам.

Олександр ВЕРТІЛЬ,
м. Суми

Років із десяти тому Михайло Федотович разом із кількома київськими письменниками та представниками видавництва “Ярослав Вал” презентували в Сумах нові книжки. Зустріч видалася активною, цікавою, взаємокорисною – були численні запитання, автограф-сесії, фотографування. Опісля вирушили до кафе “Сумка”, де я заздалегідь замовив обід.

Доки на кухні готували замовлення, подарував Михайлові Федотовичу, з яким вже були добре знайомі, невелику збірку віршів “Світло Бурлюка зійшло”, яка щойно вийшла друком в одному із сумських видавництв і в якій були представлені вірші відомого уродженця Сумщини – художника і поета Давида Бурлюка. До того ж двома мовами – в оригіналі російською і в моєму перекладі українською.

Оскільки в Україні (та й у світі) це був перший переклад творів Давида Бурлюка рідною для нього мовою, якою він усе життя намагався написати бодай один вірш, але так і не судилося, то й вирішив, що подібне видання може зацікавити гостей.

Звик, що в таких книжкових випадках відомі письменники здебільшого дякують за подарунок і кладуть його до сумки-валізи-кишені, навіть не дивлячись на обкладинку.

Микола ТЮТЮННИК

Черговий з'їзд Національної спілки письменників України. Під час перерви гуляємо коридорами колишнього Жовтневого палацу в надії зустріти когось із давніх друзів чи знайомих. Ще здала бачу Михайла Федотовича Слабошпицького. Він, як завжди, в колі письменників. Така вже людина, що, як магнітом, притягує до себе. Ми з ним певний час листуємось, надсилаємо один одному нові книжки. Відгуки відомого письменника і видавця для мене дуже приємні.

“Твій роман “Маруся Богуславка” – це образ героїні, змальований за народними уявленнями, це клекіт історії поряд з її долею; це вічне небо України, в

“Посидимо, побалакаємо...”

яке задивлені погляди багатьох поколінь; це лектура, яку хочеться перечитувати, насолоджуючись витонченим словесним живописом...”

Підходжу, вітаюся, відчуваючи міцний потиск.

– Ну, як справи?

Розмова простенька, невимушена й коротка. Бо підходять й інші делегати, і кожному хочеться потиснути Слабошпицькому руку, сказати кілька слів. Я це розумію, замовкаю, лише слухаю.

– Ти ж тільки не зникай, Микола, – каже він мені. – І взагалі приходь до видавництва, посидимо, побалакаємо.

– Дякую, Михайле Федотовичу.

Бурлюківський фрагмент із Михайлом Слабошпицьким і тонкофінгерпринтом

Але Михайло Федотович одразу ж розгорнув сторінки, порівняв кілька текстів і мовив: “Ого! Оригінал, і переклад – поряд... Сміливо... Як правило, перекладачі приховують оригінал від зайвих очей. Не боїтеся?”

Не чекаючи подібного запитання, почав гарячково думати, що відповісти. Зрештою, над перекладами працював майже два роки, перелопатив сотні чи й тисячі сторінок різних словників, довідкової літератури, адже футуристичні вірші – це одне, а інше – поет часто переставляв місцями суфікси, префікси, поєднував слова з різних мов, інколи “забував” дописати закінчення і брався за новий рядок, словом, пропонував тільки йому характерний поетичний “калейдоскоп”.

А тим часом Михайло Федотович розгорнув перші сторінки і перепитав: “А що? Вступне слово – кількома мовами? Не тільки українською й російською, а й англійською та японською?”

Справді, до цієї роботи довелося залучати бурлюкознавця із Токіо Акіру Судзукі, який допоміг впоратися з такою роботою. Михайло Федотович, трима-

ючи збірку в руках, повільно, але з численними деталями і цікавими фактами розпочав міні-лекцію про... рід Бурлюків, його братів і сестер, той час, дружбу з Володимиром Мафковським...

Слухав не тільки я, а й усі присутні, бо то була справжня екскурсія-бурлюкіана.

А насамкінець мовив: “Це початок роботи. Бурлюки варті більшого”. І звернувся до мене: “Починайте працювати над новою книгою, але ще перекладіть не тільки Давида, а й рідного брата Миколу – він родом із сусідньої Котельви на Полтавщині. Підготуйте сотні півтори віршів, дамо ілюстрації репродукціями картин, підготуємо вступне слово і післяслово. Я вам це обіцяю...”

Подумавши якусь мить, уточнив: “Знайдіть точну і влучну назву, пошукайте у віршах – неодмінно знайдете”.

З тієї хвилини і розпочалася робота над книгою, яка вийшла друком у видавництві “Ярослав Вал” 2014 року зі вступним словом Вадима Скуратівського та післямовою Дмитра Горбачова “Чукурюк!”.

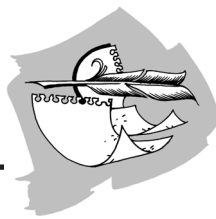
Робота над нею – окрема тема. А ось назву шукав років зо два. Коли ж у вірші “Офарблення кольорів” натрапив на слово “Тонкофінгерпринт”, одразу ж зателефонував Михайлу Федотовичу.

“Ану ще раз повтори – повільніше, бо на слух важкувато...” – мовив. Коли ж “розклав” словосполучення, що походить із різних мов, Михайло Федотович майже видихнув: “У десятку!”.

Що й казати: Михайло Слабошпицький, як ніхто інший, умів геніально бачити, відчувати, оцінювати не тільки видане, а й передбачати книги, виокремлювати їх, готувати, аби вони ставали подією в літературному житті.

Ось так у сумському кафе “Сумка” з легкої і талановитої руки Михайла Федотовича розпочалася підготовка збірки “Тонкофінгерпринт. Поети брати Бурлюки”.

Українець, який умів надихати

Надія ГУМЕНЮК

Нас познайомила Марія Башкирцева. Я ще перебувала під враженням від історії цієї талановитої дівчини з Полтавщини, яка так яскраво спалахнула на мистецькому небосхилі і за своє коротке життя закохала у себе і Париж, і світову еліту. Тож із нетерпінням чекала приїзду до нашого міста автора роману-есе про цю незвичайну художницю.

Зустріч в одній із луцьких книгарень продовжилася у Волинській бібліотеці для дітей, де того разу зібралася поважна аудиторія. Михайло Слабошпицький презентував біографічну повість “Українець, який відмовився бути бідним”. Проте йшлося не лише про Петра Ячика, а й про творчість загалом, про літературний процес в Україні. Потім було спілкування за філіжанкою чаю, надзвичайно тепле і щире, якимось таке невимушене, майже домашнє. На колінах у стовпного гостя примостився маленький Дмитрик Слапчук, і розмова йшла про сокровенне.

Інтерв'ю з Михайлом Слабошпицьким у газеті “Віче” (я тоді працювала редакторкою відділу культури) викликало чималий резонанс. У ньому письменник зачепив не лише літературні, а й моральні теми, в тому числі такі делікатні, як віра в Бога, поняття гріха, каяття, прощення. Йшлося, зокрема, про чоловіка, який досяг багатства не працею, не розумом, а здирництвом, рекетом (що було, то було), а тоді подарував кругленьку суму церкви, отримав від неї нагороду і вважав себе мало не святим. Але чи можна за гроші купити святість? Словом, було що обговорювати...

Михайло Слабошпицький і Світлана Короненко не раз приїжджали на Волинь. Була ще презентація біографічного роману “Поет із пекла” про Тодося Осьмачку. Була участь творчого подружжя у поетичному святі “Лісова пісня” — зустрічі у Луцьку, в Колодажному, Ковелі, урочищі Нечимному. Слабошпицький любив і, як ніхто, умів спілкуватися з людьми.

Дві мої незабутні зустрічі з Михайлом Федотовичем у Києві — з його рук я отрима-

ла дві літературні премії: “Ярослав Вал” — за друге місце в конкурсі на кращу історичну книжку для дітей, яку було присуджено за “Білого вовка на Чорному шляху” (перше місце тоді отримав Василь Шкляр), та імені Віктора Близнеця “Звук павутинки” від Ліги українських меценатів за книжку казок, яка пізніше була відзначена і премією Кабінету міністрів імені Лесі Українки.

Я не належала до кола друзів Михайла Слабошпицького. Але вдячна долі за те, що вона подарувала зустрічі з цією незвичайною Людиною, яка вміла і зацікавити, і підтримати, і надихнути. Саме завдяки Михайлові Федотовичу, на його запрошення, ми з чоловіком, Володимиром Лисом, написали матеріали для видавничих серій “Ярославового Валу” “Одкровення в кафе “Пегас”, “Курйозіада”, “Посмішка чорного kota”. Саме він у своїх програмах “Екслібри” та “Прем'єра книги” на Радіо Культура розповідав про наші нові книги.

Це вражає — як багато Слабошпицький читав. Щодо класики — тут все зрозуміло, так, в принципі, і має бу-

ти. Але він перечитував сотні книжок сучасників, в тому числі маловідомих і ще не відомих. Умів щиро поради за автора (така рідкість у наш час!), підтримати, не скупився на добре слово. І це при такій колосальній зайнятості — і за робочим столом, за написанням своїх талановитих книг, і в Лізі українських меценатів, і в журналістиці. А чого вартувало організувати Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Ячика! Це ж скільки однодумців треба було надихнути на цю величезну справу, скількох дітей заохотити до поглиблення знань з української мови.

Неймовірний працелюб, інтелектуал, талановитий письменник, подвижник на ниві літератури і культури, Михайло Слабошпицький залишив глибокий слід в українській історії. І хоч кажуть, що незамінних людей нема, він таки незамінний. Не буде вже іншого Михайла Слабошпицького. Але будуть ті, кого він надихнув, хто йтиме його дорогою і продовжуватиме його велику українську справу.

Михайло Слабошпицький серед просвітян

Крила від Михайла

Радій РАДУТНИЙ,
письменник

Важко назвати сучасника, який зробив більше для популяризації української літератури, аніж Михайло Федотович. Власні твори, видавництво “Ярослав Вал”, конкурси, інші заходи — хто як, я не встигав навіть стежити за всіма його активностями. А він же якось примудрявся робити так, аби все це крутилося та кипіло. Гадаю, він допоміг купі людей, і вони йому вдячні. І я вдячний.

...Мої оповідання народилися наприкінці 1980-х і на початку 1990-х. Тоді ще й слова такого не знали — інтернет. Соціальні зв'язки вибудовувалися іншим шляхом — через знайомих. Мій батько знав редактора заводської багатотиражки, та — редактора міської газети, яка була знайома з багатьма журналістами.

— Є, є, знайомий письменник, — сказала вона. — Може, чув таке прізвище — Слабошпицький?

— “Душі на вітрах”, — автоматично відгукнувся я.

Це була перша в моєму житті зустріч із справжнім письменником. Хвилювався, як тут не хвилюватися. Михайло Федотович те помітив, усміхнувся... і вже за кілька хвилин ми спілкувалися як добре знайомі, без панібратства, але й без натягнутості, широко, радісно і надзвичайно корисно. За годину я дізнався про літературу більше, аніж з усіх підручників. Про те, як треба писати і як не варто; про те, як зачепити читача й уникнути штампів; як зробити персонажа цікавішим і симпатичнішим, а от антагоністів такими, щоб вони не здавалися карикатурними, але викликали певну антипатію, причому самі по собі, без авторської підказки.

Делікатно вказав на недоліки моїх творів, дав зрозуміти, які не варто нікому показувати, а які мають непогані перспективи.

І, нарешті, розповів, як треба просувати твори, як оформити, як подати, кому і коли подати. Застеріг від використання протекції й блату (правильно зробив, бо були такі думки). І наприкінці дав головну пораду: не здаватись, не хнюпити носа, не опускаєть рук, а лупати, лупати, лупати сю скалу, і вона піддасться.

Моя особиста “скеля” сьогодні налічує з десяток книжок, збірок за моєї участі, періодики.

З тої зустрічі минуло багато років, тепер до мене звертаються молоді автори з проханням дати пораду або якось інакше допомогти. Чесно кажучи, буває досить обтяжливо. “Що там складного? — хочеться сказати початківцю. — Пишеш, редагуєш, надсилаєш у видавництво, за деякий час питаєш, що там чути й коли можна очікувати на гонорар”. Інколи просять переглянути твори, які дивитись... ну, скажімо так, важко.

Але я згадую ту зустріч, ті поради Михайла Федотовича, ті крила, які виростили мене після його порад, — і допомагаю чим можу, з поправками на сьогодення, на інтернет, на новий список видавництв та нові методи роботи з ними. Застерігаю від використання блату й видання за власний кошт. Підказую, де люблять фентезі, де тверду наукову фантастику, а де варто написати “хімерний роман”, бо інакше навіть читати не стануть. Де платять гонорар, де обіцяють, але не платять, а де видають авторський примірник і крутяться як хочеш.

І уявляю, що це естафетна паличка, яку передав мені Михайло Федотович, а хтось з тих, кому я допоміг, передасть її далі — у ХХІІ, ХХІІІ, ХХІV і так далі століття, аж поки люди читатимуть.

Сидір КІРАЛЬ,
професор

Власне, саме через презентації книг видавництва “Ярослав Вал” я пізнав багатогранність таланту св. пам'яті М. Слабошпицького, про якого до того читав у листах І. Чендея. Той високо ставив його талант як критика. Водночас пан Михайло з особливим пієтетом відзивався про творчість та людські якості закарапатського письменника і на моє прохання написав спогади, які ввійшли до другого видання книжки “Іван Чендей у колі сучасників” (Ужгород, 2020).

Презентації Михайла Слабошпицького були завжди цікавими, змістовними, інтелектуально та фактажно-щедро багатими, а до того ж на цих зібраннях виступали, як відомо, непересічні письменники, політики, громадські діячі. І от мені спала на думку ідея, що варто до цих неординарних подій залучати своїх вихованців-студентів. Адже тут завжди панувала творча, національно-благодатна атмосфера, яка не могла не впливати на душі молоді. Та питання полягало в тому, як заохотити студентів, як переконати їх в потребі таких відвідувань. Перша спроба була невдалою, як я не переконував, що буде цікаво: із 25 чоловік прийшло аж троє. Правда, вони згодом

Рятівна графа студента — презентації Михайла Слабошпицького

із захопленням оповідали про ці відвідини своїм одногрупникам, але...

Оскільки у вишах існує так звана рейтингова система навчання і кожний вид роботи оцінюється балами, від загальної суми яких залежала й оцінка за іспит, а це, відповідно, впливало й на стипендію. Тоді я вирішив, порушуючи всілякі інструкції, вдатися до невеличкої хитрості: за кожне відвідування презентацій Михайла Слабошпицького студент отримує 10 балів (у затверджених “розцінках” то була велика сума!!!), але за умови, що кожен мав написати рецензію про цю зустріч (а це ще 5 балів!) і має прибути на презентацію у вишиванці (а це ще 3 бали!). Мої спудеї не вірили, як вони жартували, такий “шарі”! До того ж, аби все “узаконити” та зробити “престижним” цей вид роботи, я вирішив у журналі успішності ввести окрему графу — “Презентації Михайла Слабошпицького”. Подіяло! Студенти вже самі запитували, а коли буде нова презентація, яку відвідували залюбки. На наступному занятті ми обговорювали кожну презентацію, студенти сперечалися, а я радів, оскільки був свідком того, як благодатно впливали ці творчі вечори на мислення студентів і як

непомітно вони попадали у це силове національно-інтелектуальне поле модератора та його однодумців! І коли виникала якась ситуація, і студент ну дуже хотів мати вищий бал за іспит, я запитував: “А як у тебе справи з графою “Презентації Михайла Слабошпицького”?”. І якщо у моєму журналі вона була заповнена достатньою кількістю балів, то й була гарантія того, що студентська стипендія порятована.

Вже на зустрічах зі студентами на старших курсах вони жартувано запитували: “А як із графою Слабошпицького у збірників-першокурсників?”. І я тут з гордістю відповідав: “Спрацьовує бездоганно!”. І бачив щасливі усмішки моїх молодших колег. Адже студенти, як відомо, переповідають про секрети та дивацтва кожного викладавця. І я неймовірно радий, що світлої пам'яті Михайло Слабошпицький у такий спосіб (не відаючи про це!) долучався до плекання національно-свідомої української молоді. Дякую Вам, пане Михайле! А на вечорі ювілейному передам Вашій дружині Світлані книжку спогадів про Івана Чендея, адже так і не вдалось нам зустрітись та обмінятися книжками, йшлося про останній том спогадів видатного критика й громадського діяча.

Світлана КОРОНЕНКО

Сильний чоловік

Наш союз розпочався 1999 року. Ми прожили з Михайлом 22 роки. Можна багато розповідати про наше спільне життя. І я про нього розповім у своїх спогадах.

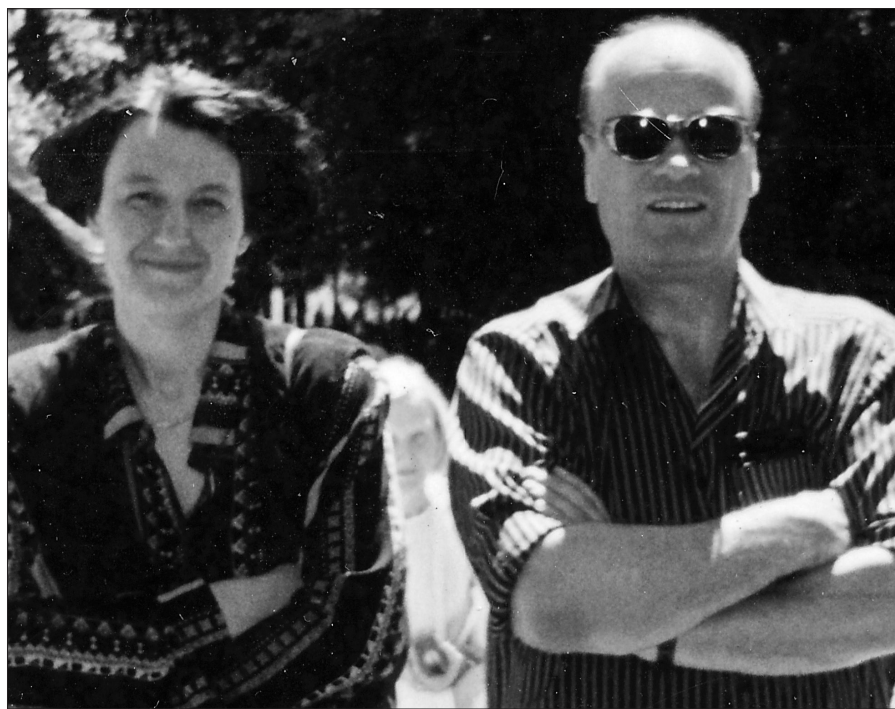
Спілкування з Михайлом Слабошпицьким упродовж усіх цих років було наповнене його неймовірно цікавими розповідями, які ставали лекціями, тренінгами, освітнім навчанням на вірш “цікаве літературознавство”, “цікаве мистецтвознавство” тощо. Фактично це був мало не щоденний освітній лекторій від Михайла Слабошпицького, людини феноменальної пам’яті, аналітичного розуму і людини, яка сама несамовито вчилася щодня. Без книжки я його просто не згадаю. Книжка була завжди в його руках вдома, у видавництві, в мандрівках, на гостинах у когось (він відразу підходив до книжкової полиці і з якоюсь незвичною чи незвичайною увагою “сканував” книжки). Його важко було здивувати якоюсь книжкою, бо він все читав і все знав. Якщо траплялася цікава книжка, якої в нього не було, він все робив для того, аби вона в нього з’явилася. Потім щедро ділився своїми книжками з друзями й незнайомими людьми. Часто купував кілька однакових книжок, які його зацікавили, і теж дарував. Найкращим подарунком вважав книгу. Працівники видавництва “Ярославів Вал” і Ліги українських меценатів впродовж багатьох років напередодні дня його народження купували книжки, назви яких випитували в нього напередодні. Дуже цікавився історіями успішних людей. Захоплювався неординарними людьми, збирав їх довкола себе, писав про них. А в останні роки, коли у нього сідав зір, я купувала потужні лампи освітлення і вечорами у нас у квартирі палало яскраве освітлення. Читати він перестав тоді, коли біль став уже нестерпним, десь за місяць до відходу.

А ще наше життя, до всіх майбутніх хвороб Михайла, було наповнене безкінечними мандрівками Україною. Це були презентації його книжок і книжок видавництва “Ярославів Вал” — часто в університетах і бібліотеках, де він мав незмінний успіх і захоплення присутніх. Після його розповідей неможливо було не купити книжок, про які він розповідав. Яскравий ораторський талант, артистичність, ширість і неймовірна харизма Михайла були дивовижними. Жінки захоплювалися і закохувалися в нього практично до кінця його життя. Я спочатку часто ревнувала, а потім нарешті зрозуміла, що мені це нічим не загрожує...

Завдяки Михайлу я познайомилася з багатьма неймовірними героями його книг і його друзями. Одним з таких був Павло Загребельний. Ми їздили до нього на дачу, спілкувалися. Точніше, вони спілкувалися, а я захоплено слухала і розглядала величезну бібліотеку Загребельного. До того я знала Павла Архиповича здала. Це саме він свого часу, 1980-го, коли я ще була першокурсницею, наполіг на тому, аби у престижному “Радянському письменнику” була видана моя перша поетична книжка “Сузір’я веснянок”...

Ще один з героїв — Петро Яцик, перший “живий” мільйонер у моєму журналістському житті, зустріч з яким я очікувала з нетерпінням. Яцик був про-

стей, доступний, в недорогих, звичайних костюмі і сорочці, і з дуже уважним поглядом. Ніколи б не повірила, що він має такі кошти. Але для нього це було нормально. Ні зверхності, ні погорди, чемності і скромності. А ще — несамовито бажання знати, як і чим живе Україна і чим він може їй допомогти. У нього не було рожевих окулярів, він дуже тверезо, може, занадто тверезо оцінював ситуацію в Україні. Багато про що допитувався у Михайла, і той чесно йому відповідав... Останній приїзд Яцика в Україну був на закриття Першого конкурсу знавців української мови у філармонії, на якому був присутній і виступав Леонід Кучма. А потім Михайло попросив мене записати з Яциком інтерв’ю про конкурс. “Це мій найуспішніший проект”, — сказав тоді Яцик. Я записувала його на диктофон у номері готелю “Либідь”. Як потім з’ясувалося: це було останнє інтерв’ю мецената. У травні 2000 року. Восени, перед другим конкурсом, Яцика не стало. Згодом Михайло видав книгу

спогадів про нього, куди увійшло й моє інтерв’ю. З часом я презнайомилася з багатьма діаспорними героями Михайлових книг. Вони приїздили в Україну до Михайла — як до родича чи доброго приятеля. Один з таких діаспорних гостей — Степан Горлач — жив у Михайла вдома місяцями, коли приїздив з Канади в Україну...

Михайла завжди оточували непересічні люди. Йому було з ними цікаво, а їм було цікаво з ним. Михайло вмів дружити і був дуже відданим у дружбі. Його друзі також були вірними і підтримували його. Але знаю кількох (дуже небагато!), хто не пройшов випробування дружбою з Михайлом. Михайло просто викреслив їх зі свого життя і більше ніколи з ними не спілкувався і не згадував їх. Вони ніби померли для нього. Але своїх справжніх друзів він всіляко підтримував, допомагав коштами, видавав, писав про них... Вірнішого друга за Михайла я не знаю... Одним з таких відданих друзів Михайла був Володимир Антонович Загорій. Їхня дружба була перевірена на міцність і надійність впродовж більше двох десятиріч роками. Саме Загорій приходив на допомогу Михайлові у найтяжчі часи. Кіль-

ка дуже дорогих операцій, коли Слабошпицький був на порозі між життям і смертю, оплатив Володимир Антонович. Допоміг і тоді, коли Михайла не стало і треба було оплачувати недешеві похоронні і цвинтарні послуги... Саме Загорій прийшов у хоспіс і спілкувався з Михайлом за день до його смерті...

Міжнародний конкурс з української мови імені Петра Яцика став частиною нашого життя з Михайлом. Я була поряд, починаючи з перемовин у Міністерстві освіти і науки напередодні 1-го і завершуючи 21-м, який відбувся у квітні незвичний формі онлайн-марафону. 21 рік ми їздили на всі відкриття конкурсу, який щороку розпочинався в котромусь з обласних центрів. Знаю про конкурс усе з непарадного боку. Знаю багатьох письменників, які сприймали як особисту образу успіх цього освітнього проекту, і знаю багатьох, а може, й небагатьох, хто просто був поряд і допомагав, часто викладаючи власні кошти. Допомагає й

і яку потім таки розтягли на монографії, “Поет із пекла (Тодось Осьмачка)”. Здавалося, що про героя цього роману я знаю усе. Навіть сама тоді написала есеї про Осьмачку. Інформації від Михайла було надзвичайно багато. 2005-го за цей роман Михайло отримав Шевченківську премію. Ми були щасливі. Є чимало Михайлових фотографій у ті дні. (Я знімала його дуже багато впродовж усіх років. Тих фотографій сотні, якщо не тисячі в нашому архіві). Це велике щастя для письменника, коли його пошановано у розквіті сил. “А що ж ти далі робитимеш? Шевченківська вже є...” — допитувався тоді один зі знайомих. Михайло лише усміхався. А я казала: “Ти мав би отримати Шевченківську ще за свою “Марію Башкирцеву”!”.

2004-го Михайло видав також майже енциклопедичну книжку “Не загублена українська людина”, ніби заперечуючи Шлемкевичу з його відомою книжкою “Загублена українська людина”, виданою 1954 року в Нью-Йорку. 55 (!) портретів діаспорних українців увійшло до цього видання. “Це — про найкращих людей діаспори”, — казав тоді Михайло.

Того ж 2004-го ще одна книжка “За гамбургським рахунком. Читацькі маргінали та варіації на тему Павла Загребельного”. Михайло захоплювався Загребельним, читав всі його твори. Здається, й писав про всі його твори. Дуже високо ставив як енциклопедиста і надзвичайно талановитого письменника. Переповідав мені, чому так назвав книжку: “В старі часи, як, до речі, часто й нині, борці не виступали на прилюдних змаганнях чесно. Завжди на замовлення. Сьогодні перемагає один, завтра другий, післязавтра третій. Завжди картинно, ефектно, за грошей. Але раз на рік борці з’їжджалися до Гамбургу і в одному з трактирів проводили чесні поединки, щоб знати, хто реально найсильніший. І тут не йшлося про титули чи гроші”. Назвою цієї книжки Михайло недвозначно сказав про те, хто в тодішній літературі був першим за гамбургським рахунком. Сьогодні це можна сказати про самого Михайла Слабошпицького.

2004-го ми пережили перший Майдан, ходили туди щодня, передавали харчі, гроші. Здавалося, що ми на порозі нового життя для України. І Михайло, відклавши заплановану книжку, по гарячих слідах, писав книжку “Пейзаж для Помаранчевої революції”. Вона вийшла 2005-го. Здається, її не помітили. Життя йшло далі... Сьогодні, коли більшість вже забула про ці часи, це як унікальний документ про наші гарячі думки, мрії, сподівання 2004-го...

2006-го Михайло видав енциклопедичну за наповненням книжку “25 поетів української діаспори” (725 сторінок!). Нове видання він означає як “25 укра-

їнських поетів на вигнанні”. Ця книжка була надзвичайно популярною. Обидва накладі розлетілися. Вона стала еталонною у добрі найкращих поетів діаспори. Здається, її також розтягли по монографіях та антологіях.

2008-го Михайло видав дві унікальні книжки — “Автопортрет художника в зрілості” про художника Рафаеля Багаутдінова і “Венямін літературної сім’ї. Олекса Влизько та інші. Ревю”. Для багатьох сучасних письменників вже кожної з цих двох книжок було б достатньо, аби претендувати на Шевченківську. Колосальний фактаж, аналітика, неймовірна простота і доступність викладу матеріалу, чудова українська мова... Написавши і видавши обидві, здавалося, Михайло вже не переймався їхньою долею. А, може, просто не подавав вигляду. А вони заслуговували на серйозну критику і увагу колег. “Венямін” також нині розтягнутий на монографії...

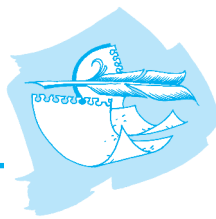
2012 року виходить грандіозна книжка, над якою Михайло працював років 10. “Що записано в книгу життя. Михайло Коцюбинський та інші” (511 сторінок!). “Як це я не прочитав досі мемуари Михайла Коцюбинського! Дякую, Михайле, що ти їх надрукував!” — такі слова я почула від захопленого Дмитра Павличка, який ішов нам назустріч. Слабошпицький розгубився і не знав, що сказати. І тут Павличко, щось зрозумівши, вигукнув: “Ой, та Коцюбинський же не писав спогадів!” От така комічна ситуація. Цей роман, здається, також не оцінений належним чином і ще чекає на своїх дослідників. Він експериментальний. Написаний у формі спогадів Михайла Коцюбинського, Михайла Могилянського, Сергія Єфремова, Володимира Самійленка, Володимира Винниченка, Євгена Чикаленка, Володимира Леонтовича, Біографа й Жінки, що зажадала лишитися невідомою. Спогадів, яких ніколи не було. Не впевнена, що в якійсь із літератур був ще такий експериментальний роман. Зазначу, що кожен персонаж говорить своєю мовою, користуються власним словником... Можна лише собі уявити, як автор працював із джерелами, аби так досконало знати мову кожного з персонажів. А це вже може бути цікаво мовознавцям.

2014-го виходить книжка про Майдан 2014-го “Гамбіт надії. Україна. Констатації, матеріали, виклики, сподівання” (255 сторінок!). І знову гарячими слідами подій, знову з вірою в те, що Україна вийде з колапсу і стане цивілізованою нормальною країною... Тут є про все — і про перемогу над Януковичем, і про Небесну сотню, і про гібридну війну Володимира Путіна. Здається, книжку знову не помітили, але вона лишилася справжнім документом епохи. Думаю, до неї ще повернуться...

2015-го виходить книжка “Наближення до суті. Літературні долі” — том на 450 сторінок, енциклопедична за суттю і популярна за викладом. У ній долі різних письменників — від Гетьмана до Юстена до Павла Грника. Книжка мала велику популярність і розлетілася. Нині її часто шукають у видавництві. Можливо, колись повторимо видання...

Вершинним у творчій біографії Михайла Слабошпицького стало “дзеркальне” чотирикнижжя, кожен з томів якого майже 800 сторінок: “Протирання дзеркала” (2017),

Нас пазнёміла Цётка

“Тіні в дзеркалі” (2018), “3 пам’яті дзеркала” (2019) і “3 присмерково-го дзеркала” (2020). Михайло знав про популярність своїх “Дзеркал” і дуже тішився цим. Сам він свої мемуари означав як “мемуарна проза”. Він часто винаходив “жанри”, які потім підхоплювали інші письменники. Наприклад, жанр “Марії Башкирцевої” означено як роман-есе. Потім цих романів-есе з’явилося багато...

П’ятий “дзеркальний” том мав побачити світ 2021-го, але вже не побачив. Є чотири написані Михайлом розділи до нього. Я сподіваюся, Бог дасть мені сили видати цей том. До нього увійдуть також спогади друзів і колег про Михайла Слабашпійського і його інтерв’ю за останні роки 20. Слава Богу, вони збереглися.

Свої “Дзеркала” Михайло написав ручкою. Лікари через проблеми з серцем заборонили йому самому друкувати тексти. Я була переконана, що всі рукописи збереглися. Після смерті Михайла до мене зверталися працівники музеїв з проханням передати рукописи чоловіка. Але, як з’ясувалося, вичитавши текст і звіривши його з рукописом, Михайло рвав на шматки написане і викидав. Тому рукописів практично не залишилося...

Я багато чула від Михайла у публічних виступах про його літературні шоденники, які він нібито вів і веде і якими користується, пишучи свої “Дзеркала”. Готуючи матеріали до п’ятого тому і перебираючи архів, я зрозуміла, що ніяких літературних шоденників Михайло не вів. Їх нема. Просто Михайло мав колосальну пам’ять. Не знаю, чи ще хтось має таку пам’ять. Він пам’ятав усе: деталі, імена, ситуації, сюжети, прізвища, навіть яка погода була того чи того дня... Коли читаєш його спогади, то враження, наче це відбулося вчора і ще все свіже в пам’яті. Але є дуже багато блокнотів, куди Михайло записував новостворені ним слова, потім ці слова він “оселяв” у своїх творах. Коли мовознавці Михайлові говорили про його новотвори, словотвори, він широко радів, що це помітили і оцінили. Можливо, я оприлюдню ці блокноти, адже це неймовірно цікаво. Не знаю, чи хтось із сучасних письменників ще творить сьогодні нові слова, чи в нас сьогодні нові слова приходять лише з англійської мови.

Ще у Михайла була одна слабкість. Якщо бачив талановиту людину, то робив усе, аби її підтримати. Тут можу озвучити десятки імен авторів, кому Михайло допомагав, кого видавав, кому прилаштовував публікації, про кого сам писав. Він часто казав: “Вдячність – найважливіша людська якість. Може, найголовніша...” Схоже, не всі, кому він допомагав, мають це на рисі. Але то вже на їхній совісті.

Україна втратила видатного письменника, а я – прекрасного чоловіка, порадирика, надійну опору, вірного друга, однодумця, захисника... Ці останні п’ять місяців онкології, означеної “четверта стадія”, він пройшов достойно, як дуже сильний і мужній чоловік. Не скаржився, не стогнав, не вив од болю. Все терпів. Сколоте шприцом тіло (закупила кілька коробок дитячих шприців з тонкими голками!) затихало лише на пару годин, а далі биль шматував знову. Аж поки не прийшла алергія і ліки перестали знімати біль. Тоді почався хоспіс. У хоспісі Михайло пробув лише п’ять днів...

Вячеслаў РАГОЙША,
доктар філалагічных навук,
прафесар, лаўрэат Міжнароднай
літаратурнай прэміі імя Івана Франка
і прэміі імя Дмытра Нітчанкі

З усім нядаўна, а менавіта 13 ліпеня гэтага года, мне зноў хораша думалася пра Михайлу Фядотаваіча Слабашпійскага. І дзе б вы думалі? У беларускім мястэчку Астрына на Гродзеншчыне, дзе роўна 145 год таму назад гадавалася духоўная сястра Лесі Українкі – выдатная беларуская паэтэса Алаіза Пашкевіч, што пад псеўданімам Цётка стала класікам беларускай літаратуры. І ў Астрынскай СШ імя Цёткі ў музеі паэтэсы, і ў раённай бібліятэцы яе імя ў Шчучыне прэзентавалася “цёпляная” (толькі што ўбачыла свет у мінскім выдавецкім холдынгу “Звязда”) двухмоўная (на ўкраінскай і беларускай мовах) кніжка “Акрыленыя родным словам: Ларыса Косач-Квітка (Леся Українка) і Алаіза Пашкевіч (Цётка) = Окрилені рідним словом: Лариса Косач-Квітка та Алоіза Пашкевич (Цётка)”. Кніжку парупіліся падрывтаваць і ў юбілейны не толькі год Цёткі, але і для Лесі Українкі год выдаць Пасольства Украіны ў Беларусі ў асобе яго Першага сакратара Івана Башняха і Шчучынскі райвыканкам у асобе намесніка Старшыні райвыканкама Алены Пасюты. Былі ў іх і памочнікі – літаратуразнаўцы з Мінска і Луцка, укладальнікі, выдаўцы, друкары і дабрадзеі-спонсары. Дарэчы, і ў Шчучыне, і ў Астрыне яшчэ ў лютым г.г. прайшлі ўрачыстыя ўшанаванні Лесі Українкі ў сувязі са 150-годдзем яе бессмяротнасці...

Але чаму менавіта на Гродзеншчыне мне светла згадалася асоба Михайла Слабашпійскага? Бо менавіта з ім мы пазнаёміліся напярэдадні 100-гадовага юбілею Цёткі. Пазнаёміліся неспадзявана ў Львове, у кватэры Рамана Лубкіўскага. Была другая палова 1975 года. Раман, як заўсёды спешна, рыхтаваў да юбілею замоўленую выдавецтвам кнігу Цёткі на ўкраінскай мове “Вибране”. Кнігу трэба было тэрмінова здаваць у набор. А тут не хапала некаторых патрэбных матэрыялаў. Тады не было цяперашніх сродкаў сувязі, ні інтэрнета, ні мабільнага тэлефона, каб іх тэрмінова пераслаць. Затое з Мінска ў Львоў штодзённа хадзілі цягнікі, рэгулярна ляталі самалёты. Узайшы патрэбныя друкаваныя выданні і выпіскі з архіўных сховішчаў, я выехаў на сустрэчу з Раманам. Тады ж адбылася і выпадковая (а можа, і не?) бласлаўная наша сустрэча-знаёмства з Михайлом. Знаёмчы нас, Раман сказаў з гумарам:

– Це зять України Рагойша Вячеслав. Чоловік Тетяни Кобржицької.

– А ми з ним та з Кобржицькою давно знайомі заочно через публікації, – адказаў Михайла, моцна паіскаючы руку. І тут жа ўспомніў асобныя мае публікацыі ва ўкраінскім і нават беларускім друку. А пра Тяццяну Вячаславаўну выказаўся больш канкрэтна. Згадаў яе рэцэнзію ў “Жовтні” (1974, №2) “Країна під білими крилами” – на апошній-эсэ Уладзіміра Караткевіча “Земля під білими крилами (Моя Білорусь)”, выдданую ў Києве

ў 1972 годзе. Значыў, што гэта, на яго думку, адна з лепшых рэцэнзій мінулага года.

Каб не перашкаджаць Раману “тварыць”, мы пакінулі яго кватэру, а самі яшчэ прайшліся львоўскімі вулічкамі, пасядзелі на лавачцы ў скверы каля ЛДУ імя І. Франка, абмяняліся звесткамі пра навінкі ўкраінскай і беларускай літаратур. Михайла, асабліва калі даведаўся пра нашу дружбу з Караткевічам, шмат распытваў пра яго. З творчасцю і нават ім сямю, як я зразумеў, ён быў знаёмы, пра што засведчылі пазней і яго арыгінальныя даследаванні творчасці пісьменніка, цікавыя ўспаміны пра яго. Развітваючыся, Михайла сказаў, стараючыся вымаўляць па-беларуску:

– Не забывайма: нас пазнаёміла Цётка. Да новых сустрэч!

Пазней мы з Михайлом сустракаліся некалькі разоў: і ў Львове (на юбілеі Івана Франка), і ў Києве (у НСПУ, на вечарынах), і нават у Маскве (на розных сустрэчах у СП СССР). Не скажу, што гэта былі сустрэ-

дзе яна пачала выкладаць курс украінскай літаратуры, прычым на ўкраінскай мове, а падручнікаў, мастацкай літаратуры амаль не было. Михайла, даведаўшыся пра гэта, звадзіў нас у некалькі бліжэйшых выдавецтваў, нагрузіў кнігамі. Калі ўлічыць і раней купленыя намі выданні, у Мінск мы павезлі цэлую бібліятэку ўкраінкі.

Асабліва багатыя на сустрэчы з Михайлом, вочныя і завочныя, аказаліся апошнія тры гады. Паспрыялі гэтаму найперш два чалавекі: галоўны рэдактар выдавецтва “Знання” Разумны Уладзімір Паўлавіч і жонка Михайла, паэтэса “божай міласцю” Святлана Анатольеўна Караненка. Уладзімір Паўлавіч загазаў Тяццяне Кобржицькай новы пераклад (без цэнзурных умяшанняў у аўтарскі тэкст) рамана Васіля Быкава “Мёртвым не баліць” (ранейшы, у афіцыйнай рэдакцыі, выйшаў у Києве яшчэ ў 1990 г.). Да гэтага, выдавецтва перавыдала апошесці беларускага класіка “Знак бяды” (пераклад Д. Піліпчука) і “Альпійская балада” (пераклад Г. Вігурскай). Пераклад “Мёрт-

У тым жа годзе мы з Тяццянай перадалі сям’і Слабашпійскага беларускі насценны мастацкі календар на 2020 год. Святлана Анатольеўна адвезла календар у Фастаў сваёй маці, беларусцы з Івацэвічаў, і ўбачыла, як тая настальгічна пачала ціха чытаць і гладзіць на паперы назвы месяцаў: Студзень... Сакавік... Красавік... Падзея тая натхніла Святлану Караненку на напісанне верша знакавага, прарочага, верша-шэдэўра “Замовляння на білоруську мову”, своеасаблівай замовы ад асіміляцыі. Верш вызначыў назву ўсёй яе новай лірыка-патрыятычнай кнігі. Кніга тая захадам Михайлы тэрмінова пабачыла свет у выдавецтве “Ярослав Вал”, і ўжо ў ліпені выданне прэзентавалася ў музеі Максіма Рылскага на 60-годдзі славаўтай паэтэсы. Цераз пандэмію каронавіруса мы з Тяццянай, на вялікі жаль, не змаглі прысутнічаць ні на юбілеі, ні на прэзентацыі кнігі, хоць былі сардэчна запрошаны на мерапрыемствы. Я, апрача ўсяго, і як перакладчык верша на беларускую мову, яго папулярызатар у асяроддзі беларусаў...

Шкадуем, што праз каронавірус і Михайла са Святланай да нас не прыехалі, хоць планаваліся цікавыя сустрэчы і ў Мінску, і ў нашым Ракаве. Тяццяна напісала пра Михайлу артыкул, пераклала яго працулае эсэ пра Васіля Быкава (“Дзеяслоў”, 2020, № 2). Біяграма Михайла Слабашпійскага аўтарства Т. Кобржицькай увайшла ў энцыклапедыю “Уладзімір Караткевіч” (2020).

Тое, што апошнія гады свайго жыцця Михайла Слабашпійскага рабіў як дырэктар выдавецтва, арганізатар літаратурнага працэсу, што ён ствараў як пісьменнік, рабілася і стваралася праз “не магу, але трэба”, неверагодныя недамаганні, боль ад няўмольнай хваробы веку. Мы гэта ведаем, таму што дзякуючы электронным СМІ мая Тяццяна Вячаславаўна ледзь не штотодня (а перад смерцю Михайлы – і штотодня) кантактавала з Святланай Анатольеўнай. Як маглі, мы падтрымлівалі яе. Не раз намі ўзгадаліся ўзаемаадносінны Лесі Українкі з мінчанінам Сяргеем Мяржынскім. Да смяротна хворага каханага, нягледзячы ні на што, Леся прывяздала чатыры разы, апошнія два месяцы жыцця Сяргея бесперапынна дзяжурыла ля яго паселі, за адну вельмі напружаную ноч стварыла драму “Одержиму” (“Я її в таку ніч пісала, після якої, певне, буду до вго жити, коли вже тоді жива осталась”). Урэшце, пахавала яго, як ён і прасіў: “Квіток, квіток, як можна больш квітів // І білого серпанку на обличчя...”. Святлана Караненка магла б паўтарыць словы Лесі Українкі: “Я бачыла, як ти хилився додолу, // Пригничений своїм важким хрестом”. І не толькі бачыла, але і сама прыўнімала, рабіла лягчэйшым той крыж. А што да творчасці, то, відаць, толькі ў будучым літаратуразнаўцы вызначыць, што і як яна пісала пры ложку Михайлы, “коли вже тоді жива осталась”...

Няхай пухам будзе Табе, Михайле, родная ўкраінская зямля!

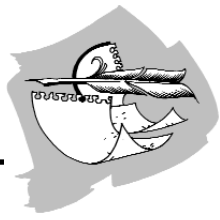

чы працяглыя, “тастоўныя”, часам проста: “Здоровенькі були!” “Прывітанне!”. Але заўсёды прыемныя, прыяцельскія. Праўда, адна магчыма сустрэча, на жаль, не адбылася. Михайла Слабашпійскага як афіцыйны прадстаўнік ад НСПУ ездзіў у Мінск на пленум Саюза пісьменнікаў Беларусі. Мы з Тяццянай Вячаславаўнай не ведалі пра гэта, і па нейкіх сямейных справах выехалі з дзецьмі да маіх бацькоў у Ракаў. Пазней, калі даведаліся ад Караткевіча пра наведанне Михайлом яго кватэры (а мы з Уладзімірам Сямёнавічам не толькі сябравалі сем’ямі, але і жылі ў адным доме), вельмі шкадавалі. Несумненна, Михайла з Караткевічам не змаглі абмінуць і нашу кватэру...

Помніцца і такі выпадак. Недзе ў сярэдзіне 1990-х гг. мы з Тяццянай прывяздлі ў Києў. Ішлі па цэнтры горада, недзе каля Залатых варот. І раптам з натоўпу мінакоў выбягае мужчына, кідаецца да мяне, мы пачынаем абдымацца. Я адразу пазнаў Михайла, а Тяццяна была здзіўлена, бо першы раз бачыла яго, хоць гэта імя ў нашай сям’і гучала не аднойчы. Толькі што на філфаку нашага ўніверсітэта было адкрыта аддзяленне ўкраїністыкі,

вым не баліць” з паслясловам перакладчыцы увайшоў у прэстыжную выдавецкую серыю “Голоси Європи”, дзе дагэтуль былі выданы творы Б. Пруса, Г. Ібсена, Гі дэ Мапасана, Г. Гаўптмана і іншых класікаў еўрапейскай літаратуры. Гэту быкаўскую “трылогію” прэзентавалі на Міжнародным кніжным кірмашы “Арсенал–2019”. Выдатным мадэратарам на прэзентацыі быў якраз Михайла Слабашпійскага. Ён не проста “даваў слова” выступоўцам – а сярод іх былі не толькі перакладчыца Тяццяна Кобржицькая, галоўны “віноўнік” выпуску кнігі В. Быкава Уладзімір Разумны, пабрацім беларускага пісьменніка Герой Украіны Дмытро Паўльчыка і інш., – але і ўмела скіроўваў гутарку на патрэбны лад, дапаўняў і ўдакладняў сказанае. Калі ж сярод гледачоў заўважыў вядомага літаратуразнаўцу, доктара філалагічных навук Уладзіміра Панчанку, тут жа запрасіў яго да выступу. Тым больш, што У. Панчанка (Михайла ведаў пра гэта) з тых мясцін Кіраваградчыны, дзе адбылася галоўны падзеі “Мёртвым не баліць”, дзе і сёння на надмагільным абеліску (на шчасце, выпадкова) значыцца і імя лейтэнанта Васіля Быкава...

Ніна ГОЛОВЧЕНКО

Безмежний сум...

На десятому Книжковому Арсеналі не було представлено стенду видавництва “Ярославів Вал”, бо його директор Михайло Слабошпицький напередодні (30 травня 2021 року) відійшов у ліпші світи. І поки родина, друзі й колеги оговтувалися від втрати, було, очевидно, не до мистецьких тусовок...

Але голос Михайла Слабошпицького прозвучав на цьому святі книги!

24 червня в межах Літературної програми Книжкового Арсеналу відбулися прем'єра та обговорення документального фільму “Ульяненко: без цензури”. Автор сценарію та продюсер фільму український кінорежисер, син М. Ф. Слабошпицького Мирослав Слабошпицький (“Плем'я”). Співпродюсери Володимир Тихий та Ігор Савиченко, режисерка — Юлія Шашкова. Виробництво здійснено за підтримки Держкіно України.

Фільм — першу спробу портрета українського митця на тлі 1990-х і 2000-х років — побудовано в алгоритмі спогадів про Олеся Ульяненка людей, що добре його знали. Серед мовців, що діляться у фільмі часом полярними враженнями, — письменники та журналісти різних поколінь: Михайло Бриних, Павло Вольвач, Ірина Ваннікова, Сергій Жадан, Світлана Пovalaєва, Андрій Кокотюха, Павло Загребельний, Юрій Мушкетик, Володимир Яворівський та ін.

Своєрідним лейтмотивом, що згармонізовує контрастні думки та виразне особистість анархіста й письменника Олеся Ульяненка, звучать у документальному фільмі коментарі літературознавця і літературного критика Михайла Слабошпицького. Оксиморонний дар Михайла Федотовича до поєднання несподіваного на рівні мистецтва став у пригоді й у фільмі про бунтаря Ульяненка. Отож, історії присудження малої Шевченківської премії за роман “Сталінка” та судового процесу над романом “Жінка його мрії”, намагання Олеся Ульяненка підірвати постсовкову закостенілість літературного процесу в Україні, поєднати велике кохання зі станом душі епатажного письменника та стилем життя богеми — ті акценти фільму, що сприяють “протиранню дзеркала” (за М. Слабошпицьким). Крізь павутину емоцій, політиканства, моралізаторства, завдяки дібраним фактам і коментарям багатьох людей, що спілкувалися з О. Ульяненком, у документальному фільмі проступає постать бодлерівського “блязня”, покликаного на Голгофу творчості та розламування рутини, своєрідні “квіти зла” Ульяненка. Саме так трактує долю і творчість єдиного офіційно забороненого письменника незалежної України Михайло Слабошпицький, як, власне, і творці фільму. Своєрідною метафорою до фільму в цілому, до образу “протирання дзеркала”, виступає епізод із прилаштування меморіальної дошки до будівлі школи в місті Хоролі, де навчався Оесь Ульяненко. У процесі монтуння дошки на стіні, просвердлювання СТІНИ (!) дрилем, змітання / протирання порошу з портрета неначе відсікається бруд, сміття, несуттєві деталі і проступає лик мученика, що поклав на вів-

тар сучукрлігу своє життя. І згодом долучився до когорти митців, інноваційність творчості яких була досягнута після усіх “синусоїд” життя — успіху, осяянь, розчарувань, драм і трагедій, судів, пліток, їхньої фізичної смерті.

У такий спосіб слово Михайла Федотовича як літературного критика і сучасника багатьох явищ в українському літературному процесі таки ж було оприятлено і на Книжковому Арсеналі 2021 року.

Оцей дар до творення високої гармонії шляхом поєднання контрастних явищ, людей, понять Михайло Федотович виявляв у багатьох ситуаціях. Пристрасний шанувальник української мови, української літератури — він був видавцем, організатором і ведучим вечорів пам'яті “київської легенди”, російськомовного поета Леоніда Кисельова (автора знаменитих рядків “...Я постою у края бездны / И вдруг пойму, сломаясь в тоске, / Что все на свете — только песня / На украинском языке”). Пристрасний прихильник п'ятого президента України, що підписався під декількома листами на його підтримку, він понад двадцять років співпрацював у рамках Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика з Іриною Фаріон, яка гостро критикує політику Петра Порошенка. Тільки на мистецьких заходах, зорганізованих М. Сла-

шого покоління завжди наснажували свіжістю думки, що підважувалася їхнім неабияким життєвим і фаховим досвідом.

При цьому Михайло Федотович мав добре чуття на новітні явища і в житті, і в культурі. Пам'ятаю, як уперше побачила його, відомого й авторитетного письменника, літературного критика, громадського діяча, взимку на Хрещатику під час Помаранчевої революції. У традиційному береті (одна з ознак класичного українського інтелігента), з портфелем у руках, він стояв на розі Хрещатики і вул. Богдана Хмельницького, уважно вдивлявся в людей, неначе намагався не просто запам'ятати обличчя, локації, гасла, палатки, гамір, а наповнитися, надихатися таким несподіваним і високим духом Майдану.. А згодом у видавництві “Ярославів Вал” було видано “Вірші з війни” Бориса Гумєнюка. Верлібри учасника Революції Гідності, добровольця антитерористичної операції Бориса Гумєнюка (псевдо “Кармелюк”) М. Слабошпицький називав “страшними віршами”, але він відчув неймовірну правду слова реального бійця і поета. Він відчув, що так просто, чесно й водночас образно і глибоко про несподівану війну, спричинену “старшим братом”, може написати лише той, хто побував у тому новітньому пеклі...

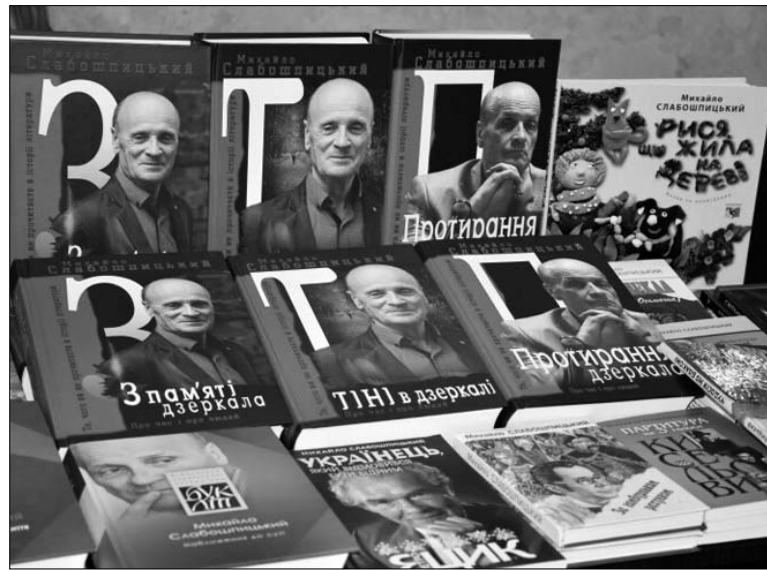
Архівне фото початку ХХ століття. Родина Михайла і Анастасії Слабошпицьких. На руках у Михайла Слабошпицького син Федот (батько письменника Михайла Слабошпицького). Поряд, напевне, діти від першого шлюбу. Як їх звали і яка їхня доля, сьогодні, напевне, вже не скаже ніхто...

Це унікальне фото зберігалося в архіві Валентини Слабошпицької, сестри Михайла, яка трагічно загинула нещодавно

бошпицьким, доктор біологічних наук Валерій Корнєєв читає сугестивну лірику Світлани Короненко, лікар-психотерапевт Олександр Стражний виконує пісні, написані на вірші Світлани Короненко, а мікрофон перед гітарою барда тримає доктор філологічних наук Микола Сулима...

У будь-якому спілкуванні, зніційованому Михайлом Федотовичем (чи презентації книг Ю. Щербачка, В. Панченка, С. Короненко та ін., чи творчі вечори Д. Павличка, І. Корсака, Б. Гориня та ін.), домінував не інформаційно-розважальний складник, а потужне інтелектуальне наповнення. Виступи Вадима Скуратівського, Світлани Йовенко, Павла Гриценка, Миколи Жулинського, Любові Голоти, Павла Мовчана — українських інтелектуалів стар-

Коли літературну спільноту сколихнула звістка про смерть Михайла Слабошпицького, багато людей відгукнулися на скорботну подію спогадами і подячними словом за те, що свого часу Михайло Федотович підтримав їх у творчому становленні (наприклад, Мирослав Дочинець, Володимир Погорєцький, Тетяна Дейнегіна та ін.). Так само і я згадую Михайла Федотовича із глибокою шаную і вдячністю, бо свого часу серед невеликого кола професіоналів він помітив мої літературно-критичні публікації, цінував їх, запрошував на творчі вечори, які організовував, опублікував мою статтю “Бодлерівські мотиви “Містерій” Світлани Короненко” як післямову до збірки віршів поетеси “Замовляння на білоруську мову”. А в лютому 2021 р. встиг

благословити до друку в “Літературній Україні” рецензію на збірку короткої прози Сергія Осоки “Три лини для Марії” “Магія прози Сергія Осоки”...

Згодом, коли я занурилася в його розлогі спогади [“Протирання дзеркала” (2017), “Тіні в дзеркалі” (2018), “З пам'яті дзеркала” (2019), “З присмеркового дзеркала” (2020)], відчула холеричний темперамент і пристрасне бажання автора зафіксувати всі деталі літературного і навколлітературного життя України, активним учасником якого він був понад 50 років. Водночас у книзі проступає образ автора — людини читаної й емоційної, з аналітичним підходом до будь-якого предмета розгляду. Саме в цих книгах знайшла роздуми Михайла Федотовича про місію літературного критика, які прозвучали в унісон із моїми відчуттями. Як літературний критик я не беруся критикувати попу та самозакоханість багатьох сучасних “письменників”. Я прагну підтримати того автора, що несе читачеві непересічні сенси й підсилює їх виразним авторським стилем. Михайло Федотович, спираючись на свій досвід, на певному етапі літературно-критичної діяльності дійшов теж висновку про те, що корисніше *“витратити порох і час на книжку талановитого автора, спротагувати її. Нині так багато... лукавої піаристики, що саме по собі неупереджене слово про нові видання справді важливе”*.

Водночас у цих книгах релієфно проступає епоха радянської України, дітьми якої ми були і довгий час чулися в ній сліпими беззахисними кошенятами. Свого часу я була вдячна Оксані Забужко за те, що вона, на прикладі долі свого батька і життя персонажів її творів, проговорила карму української інтелігенції, яка відчувала злюкаїсну суть радянщини, але не завжди мала підґрунтя, коло однодумців, достатньо інформації для осмислення та формулювання цих відчуттів, що роз'їдали дух, але не підіймали до усвідомленого активного протесту. Серед оцих понівечених долі я побачила і нарешті зрозуміла свого батька: *“не арештованих, не посаджених..., а тихо згаслих у власному ліжку від чесних серцево-судинних, ниркових та інших недостатностей... Можна додати й тих, що спилися, й тих, що покінчили з собою...”* (“Музей покинутих секретів”).

Так само багато речей, про які пише у книгах спогадів М. Слабошпицький, болісно резонували і в моїй душі (і не лише тому, що й мій батько пережив пристрасне юнацьке захоплення фут-

болом, що й мій батько теж “без сліз у горлі” не міг слухати пісню “Рідна мати моя...”).

У першій книзі спогадів “Протирання дзеркала” Михайло Федотович згадує дитячі відчуття й прискіпливо оцінює роль своєї родини в становленні молодої людини. Тепло споминає батькову матір, “щастя свого дитинства”, бабу Настю, яка “все хвалить, який я в неї гарний і розумний — тому виросту видатною людиною”. Гірко констатує, “що батько й мати зовсім не підходили одне одному”: батько — інтелігент, закінчив музичне училище, став завклубом, — але не був господарем, “і матір із господаровитої сім'ї Дашків це дуже драгувало”. Ця сімейна дисгармонія була травматичним досвідом дитинства. У 16 років, 1941-го, батька М. Слабошпицького забрали в оstarбатери. “Мені не раз доводилося чути, як він гірко шкодував, що не лишився в американській зоні й перебрався в радянську.. Переважило бажання побачити матір. Казав, що ніколи нічого так не прагнув у житті, як побачити рідну матір”. Відтоді, пише М. Слабошпицький: “Я не можу без сліз у горлі слухати “Рідна мати моя” або “Два кольори”. Для багатьох це таке безнадійне ретро, а для мене — частина життя. Ці пісні неповторно співав мій батько”. Подружжя Федота й Параски відбулося на хвилі “статевого голоду”, прагнення “утамувати недобраний за війною піст”. Письменник не мав духовного зв'язку з рідною матір'ю, але перейняв від батька трепетне ставлення до його матері — баби Насті. У такій драматичній атмосфері повоєнного українського радянського села Мар'янівки на Черкащині формувалася майбутній письменник. Сторінки цих спогадів дуже особисті, але водночас і типові.

Знову ж таки, Михайло Федотович допоміг і мені усвідомити родинну дисгармонію (батько — учитель, мати — “із господаровитої родини”), проаналізувати всі обставини минулого й теперішнього, зрозуміти причини відчуження і вийти не на емоційний, а на філософський рівень сприймання життя і стосунків у сім'ї...

Я безмежно вдячна Михайлові Федотовичу за доброзичливе спілкування, за підтримку, за його активне та чесне прагнення наповнити українське життя книгами, творчістю, інтелектуальними діалогами... Шкодує, що мені пощастило спілкуватися з ним не 40 чи 20, а всього трохи більше 5-ти років...

І безмежно сумую, що так зарано його душа відлетіла до Іррю...

Залишив надію

Ігор ЗОЦ,
журналіст із Донеччини

Зустрічей з Михайлом Слабошпицьким трапилося небагато, але всі незабутні...

У Донецьку, де я редагував газету “Донеччина”, його ім’я набуло для мене особливої ваги, коли наша позаштатна авторка з Маріуполя Ірина Молчанова (яка, до речі, прийшла з Росії і, закохавшись в наш край, добре вивчила українську мову) написала про участь школярів міста в Міжнародному конкурсі знавців української мови, який започаткували письменник Михайло Слабошпицький і добродієць із Канади Петро Яцик. Це сталося на межі тисячоліть, і акцію, яка прилинула з Києва, патріотичні сили області, звісно, вітали: тоді відчувався живий потяг до українського слова, з рідною мовою на Донбасі ще не воювали з усіх видів зброї... У газеті ми повідомляли про переможців конкурсу з нашого краю, широко раділи їх успіхам. А ще справа, започаткована М. Слабошпицьким і П. Яциком, певним чином і нас упевнювала в правильності обраного шляху: в 1998 році газета “Донеччина” встановила премію “Плекаймо рідну мову”, і ми майже десять років відзначали освітян, працівників культури, журналістів...

Презентація книги М. Слабошпицького “Гамбіт надії” стала для мене в Києві першою знаковою подією, бо кілька днів тому вирвався із захопленого бойовиками Донецька. Ніколи не забуду вщерть заповнений простір книгарні “Є” на вулиці Лисенка. Модерує Юрій Шербак, у центрі уваги – автор книги про події на Майдані, написані по гарячих слідах, а також учасники і свідки Революції Гідності... Кульмінацією зустрічі 17 липня 2014 року став виступ Любові Голоти, яка поділилась враженням від книги і прочитала з телефону шойно отриману SMS: “Над Донбасом збили Боїнг...”. “Почалася третя світова війна”, – страшні слова злітають з її вуст, хоча, як не одному мені здалося, ніхто не міг повірити в реальність такого.

Додам: “Гамбіт надії” друкувався уривками в “Слові Просвіти”, деякі номери часопису я довго зберігав у перші переселенські роки. Саме переконавши, живі тексти Михайла Слабошпицького про передумови Майдану підштовхнули мене передплатити просвітянський часопис кільком бібліотекам у прифронтову зону. А на буремному Донбасі йшли бої і вже писалася нова книга – “Велика війна 2014. Україна/виклики, надії, матеріали/”. Про цю збірку автор на презентації в Київському Будинку вчителя 14

квітня 2015 року сказав: “У ній є передчуття війни. Її почав писати після захоплення Слов’янська як щоденник – записував історії, які чув або бачив. Героями стали люди, так чи інакше причетні до подій на Сході... Було відчуття колосальної важливості матеріалу, адже мине час і забудуться всі герої. А їх надзвичайно багато”.

Під час тієї пам’ятної презентації в історичній будівлі, у вщерть заповненій залі, з’явилося і, певно ж, не в одного мене, відчуття того, що цей український всевіт довкола Михайла Слабошпицького і авторів книжок, яких презентує його видавництво “Ярославів Вал”, насправді є дуже потужним. З великою притягальною силою. Прихильники творчості письменника приходять до нього за відповіддю про долю України, а її можуть дати не президенти, а тільки такі потужні інтелектуали, як Михайло Федотович...

Здається, й досі чую його голос під час однієї з презентацій у Національному музеї літератури: найбільша зала на другому поверсі не вмістила всіх охочих, сусідній простір теж заповнили, і нам дісталася місце в коридорі, де ловили кожне слово, сповнене триогою, але й надією також.

А ще Михайло Федотович у своїх мемуарах “Протирання дзеркала” захоплююче розповів про Анатолія Лупиноса, репресованого радянським режимом націоналіста і борця за Незалежність України, мого односельця. Щоправда, його батьки вивезли з Донбасу, ще він і в школу не пішов. Жваво написав автор про мого земляка, і де він стільки інформації розкопав!

Мені пощастило, що цього річ директор “Ярославова Валу” благословив видання моєї книжки “Донбасія” і сказав про неї добре слово. Приємно було дізнатися, що Михайло Федотович чув нашу родинну історію від Валерія Гужви, і ці майстри слова поставили свої автографи на збірці про донеччан.

У травні навідалися до видавництва удвох із сином, сфотографувалися на згадку з книжками Світлани Короненко, і я сказав про свою однокурсницю чимало заслужено добрих слів. Хотілося якось підбадьорити Михайла Федотовича, який, попри погане самопочуття, попросив не забути про запрошення, як будемо книжку заливати... Не судилося.

У своєму творчому спадку він залишив нам надію здобути в борні свою Україну. Уклін і світла пам’ять.

Одна з останніх світлин Михайла Слабошпицького у видавництві “Ярославів Вал”. 11 травня 2021 р.

Олександр БАЛАБКО

Будь-яка українська інтелегентна людина в останні, певно, півстоліття, не могла не знати, хто такий Михайло Слабошпицький. Ми, випускники факультету журналістики, пишались, що він наш, а моему однокурснику Василю Портяку пощастило отримати першу книжку саме з передмовою Михайла Федотовича. А мені ніколи не спало на думку, що колись потраплю в його поле зору. Аж поки не почав публікувати в газеті “Вечірній Київ”, головним редактором якої був, есеї після подорожей стежками видатних українців. І ось світлої пам’яті Віктор Баранов привів мене познайомити зі Слабошпицьким до приміщення Ліги меценатів. Вручаючи йому першу книжку “Синьйор Ніколо й синьйор Мікеле. Рим Гоголя й Капрі Кошубинського”, почув несподіване: “От і добре, тепер мені не доведеться робити вирізки із вашими публікаціями!”. А потім була незабутня, перша в моєму житті, презентація цієї книжки в Чернігові, у музеї самого Михайла Кошубинського за участі Віктора Баранова і Михайла Слабошпицького. Захоплено

Адораційно та приязно

слухав я його не лише в музеї, а й на обласному телебаченні, де нам утрюх довелось відповідати і на запитання із суспільно-політичного життя. Здавалося, не існує жодних тем, у яких Слабошпицький не був би обізнаним! Скільки цікавого, повчального почули ми від нього упродовж кількох годин подорожі з Києва і назад – від поїздки до Канади до знайомства зі Збігневом Бжезинським.

Невдовзі, коли я став працювати відповідальним секретарем Київської письменницької організації, зустрічі зі Слабошпицьким почастишали. І сталася, можливо, нетипова для сучасного письменництва подія. Михайло Федотович мав кілька програм на “Радіо Культура” і вирішив поступитися однією з передач на мою користь! Аби уривки із своїх повістей я починав читати сам, а продовжував – диктор. Більше того, Слабошпицький виступив із передмовою до мого дебюту! Пізніше, коли готувалася моя третя книжка “З Ніщи до Мужена. Від Башкирцевої до Винниченка”, я переніс той його виступ на папір, приніс Михайлові Федотовичу, і

він після певних правок схвалив його як передмову. І видавць, і колеги, які потім це читали і читають, єдині в думці: півтори сторінки тексту найвлучніше і найяскравіше характеризують автора. Але в появі цієї книжки була і передісторія. Дізнавшись, що я вирушаю до Франції відвідати місця, пов’язані з Башкирцевою і Винниченком, зокрема, його могилу в Мужені, Михайло Федотович вирішив якнайкраще спорядити мене. Роман про Марію Башкирцеву я вже мав, а Слабошпицький зі своїх численних книжкових покладів вилучив грубезний, виданий за кордоном “Щоденник” Винниченка, а ще – унікальні спогади Григорія Костюка “Зустрічі і прощання”.

Я досі час від часу зазираю до цих подарованих книжок. Як і до інших з дарчими написами видатного письменника, а для мене – літературного батька, якого згадую з пошаною і любов’ю. Чого вартий хоча б такий напис: “Видатному мандрівникові й прекрасному прозаїкові та есеїстові Олександрові Балабко – адораційно та приязно. 3.Х.2006 р.”

Наш час за сімома печатями

Тетяна КОНОНЧУК,
літературознавиця, членкиня НСПУ

Так багато можна згадати про Михайла Слабошпицького... Спільну працю над виданнями це у видавництві “Веселка”, як-от над книгою Бориса Харчука “Зазимки і весни” (1989), до якої Михайло писав передмову і дав приклад літературознавства вищої проби. Але згадаю про одне. Коли не стало письменника, в ЗМІ повідомлялося, що він писав, але не завершив роман під робочою назвою “Основний час”. Уривки з цього роману друкувалися в газеті “Слово Просвіти” (2016, №№ 27, 28) та в журналі “Березіль” (2016, № 7-8). Досліджуючи літературу, в якій ідеться про трагедію Голодомору 1932-1933 років, я була рада, що виявила в розділі “Пракситель і Галатея” з цього роману розповідь про одну з найстрашніших трагедій українців. Як усе, що писав Михайло Слабошпицький, це було, містко, правдиво і так, як знає старше покоління, бо на собі перенесло ті жахи.

Час і його персонажі в романі

впізнавані. Через реалії хрущовської доби показана й доба Голодомору, роль журналіста у формуванні суспільної свідомості, пристосуванство колишньої активістки до нового життя, її демагогічна пропагандивна декларативність, показушний патріотизм. І також вдало виведено образ діда Вузлика, народного філософа, незалежного сільського мудреця, для якого правда понад усе. Саме він відкриває очі журналісту “Праксителю” на його “перодову” колгоспницю, пенсіонерку Заваду-Галатею, яка в тридцять третьому році спровадила стількох односельців на той світ. Дід Вузлик відповідає, за що ж любити Заваду: “За те, що людей викидала з хат, що відряджала їх із малими дітьми аж до білих ведмедів? (...) Розкуркулювала найкращих господарів. (...) Водила комнезамів, які виношували, хто й де зерно поховав од советської власті. Вона, як собака, нюхом чула, де що в кого було приховано. Її проклали, і якби прокляття збувалися, то вона вже давно кипіла б у пеклі. Людоїдка. Шитай, половина з вивезених

зосталися б у селі, якби не Завада. Кричала, що й того, й того треба вивезти, бо кровопивці. Куркулі жажерливі. В район за п’ятнадцять кілометрів бігала, якщо її тут не слухалися. А район нікого не пощадив. Усіх, на кого вказувала, вимели”.

Не можемо знати, як би всі сюжетні лінії розгорнув автор. Але зрозуміло одне: це була б правда життя у високохудожній формі, як це завжди змальовував письменник. На жаль, основний час, земний час його завершився...

А так було звично чути референтку Слабошпицького, пані Галину: “Вам телефонують із видавництва “Ярославів Вал”. Тетяно Іванівно, Михайло Федотович запрошує Вас на презентацію книги, що відбудеться в Національному музеї літератури...”

Дуже сподіваюся, що і надалі працюватиме видавництво, яке організував Михайло Слабошпицький і видав так багато цікавих книг; що друкуватимуться в ньому нові книги, будуть організовуватися літературні вечори. Будуть опубліковані книги Михайла Слабошпицького, які він не встиг надрукувати. І матимуть продовження інші його патріотичні справи.

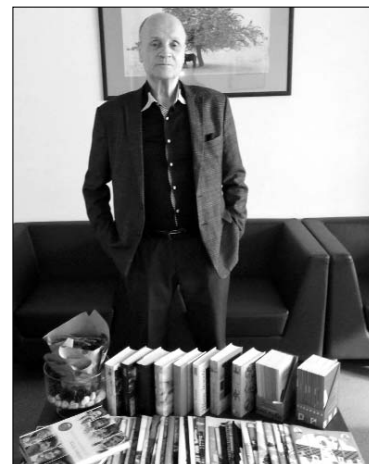
Любов ПРОЦЬ,
смет Дубляни, Львівщина

...Літо котиться до осені, а там, дивись, і подія, якої чекаєш увесь рік, – Львівський книжковий форум. Один із них колись і познайомив мене з Михайлом Федотовичем “очно”, а вже на усіх наступних ми зустрічалися як давні друзі. Місце зустрічі незмінне: стінд “Ярославова Валу”. Завжди приязно усміхався, розкривав-розгортав руки-крила для обіймів: “О, Люба!”...

Карантин обірвав живу ниточку нашого спілкування, а наступні вересні вже не дочекаються лунких кроків Письменника у палаці Потоцьких... Сумно... Кривдно... Боляче...

...І не думала-не гадала тоді, при першому знайомстві зі славним Слабошпицьким, а надто у пору участі зі своїми учнями в конкурсах рідної мови імені Петра Яцика, що стільки воістину знакових подій мого життя буде пов’язано з цим світлим іменем: видання у “Ярославова Валу” двох поетичних збірок (2013,

Лункі кроки Письменника

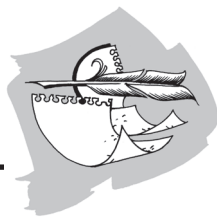
2019); премія ім. Б. Нечерди за “Полювання на світло” з незмінним ведучим церемонії нагородження – “нашим Федотовичем”; там же, у Столичному Музеї літератури, – двогодинна презентація “Недільних небес” із золотостим Михайлом Федотовичем; виступ на моєму творчому вечорі

в Національному музеї Тараса Шевченка (коли номінувалася із “Групою крові” на Шевченківську премію) і який сам по собі став мені, сільській учительці, за високу нагороду... Зустрічі-розмови на письменницьких з’їздах, телефонні дзвінки-бесіди...

А скільки яскравих вражень привезла з Києва додому із презентації “Протирання дзеркала”, що проходила у великій концертній залі радіо Культура! Не могла наоповідати своїм учням, демонструючи розкішну книгу з дорогим серцю автографом... А їх, тих цікавезних творів, ого-го скільки в домашній бібліотеці! Й самого Михайла Федотовича, й інших достойних авторів, виданих у “Ярославова Валу”...

Вдячна Богові за присутність у моїй долі Світлани українського духовного життя. Дякую великій Душі Михайла Федотовича за безконечний потік світла, у якому гріється-ніжитья і моя душа...

Ер-Тоштюк

Киргизький народний епос

Художній віршований переклад українською мовою: Володимир Нарозя

Сказання дванадцять

Ер-Тоштюк мандрує підземним світом, зустрічається з тигром, ведмедем і мурахою, стає їх другом, Мамит розповідає йому про царя темряви велетня Кок-Доо.

Все більш і більш у глибину,
В пітьму спускається Тоштюк,
Країну залишив свою
Й народ свій рідний Ер-Тоштюк.

Батір іде вперед, і в нім,
Жага життя вогнем горить,
З передчуттям чогось в душі
У невідомий світ глядять:
Не зійдеш на хребти, бо гір нема,
І ворога для бойовищ нема,
Пустель, щоб перейти, ніде нема,
Щоб подолати ріки — рік нема —
Нічого там немає на шляху,
Щоб мужність проявити бойову!

Неждано виникла гора,
Як сидельце, була гладка,
Чийсь крик почувсь, як із нори,
Дійшов до вуха Тоштюка,
Під їхав він... Вусатий тигр,
Рудий і пасманістий тигр,
В глибокій ямі тигр лежить,
Зубами, плачучи, шкребе,
Людською мовою рече
Так жалібно — аж дух бере:

“Мій вогонь розпали, Тоштюк,
Мені руку подай, Тоштюк, —
Поможи у моїй біді,
Дай надію моїй душі!
Пити хочу — води дай мені,
М’яса хочу — прошу, мені дай,
І, якщо ти людина, — тоді
Стороною не пройжджай.

Я за оленем гнавсь — і з’їв,
За маралом я гнавсь — і з’їв,
Я поранив ногу свою,
Думав, довго не проживу!
В клятій ямі без сил лежу,
Спраглий, з голоду помарнів
І нікого тут не знайду,
Щоби хтось допоміг мені.
Змилюсь над тигром, Тоштюк,
Крові серцю моему налий,
Я добряче відлячу, Тоштюк,
Прийде час — пострічаємось ми!”

“Що ж, — подумав тоді Тоштюк, —
Розлучивсь з рідним краєм я,
І до тигра прийшла біда:
Ледь не втратив тигр ногу свою.
Щоб у звірів не бути в боргу,
Допоможи я тигру цьому!”

З коня він зліз, узяв свій ніж,
У лапі рану розколував,
І скалку величезну він
Із тигрчої лапи дістав,
Водою тигра напоїв
І м’ясом тигра нагодував.

Тигр очі широко розкрив
І з вдячністю проговорив:
“У годину важку й будь-яку —
Буде другом рудий тигр тобі,
Як піднімеш свій меч у бою, —
Буде другом рудий тигр тобі!
Бути важко багатирем,
Часто поряд чатує смерть.
Я дам тигрчий вус тобі,
Позовеш — появлюсь тоді!
Як долатимуть вороги —
Ти вус тигрчий підпали,
Клич почую твій вдалині,
Приготуюсь на поміч йти,
Буду в тебе за одну мить
І поможу в твоїй біді!”

Залишив тигр вус Тоштюку,
Зготовивсь — і чимдуж стрибнув,
Злетів до голубих небес
І швидко із очей пощез.

Все далі іде добрий батир...
Розкинувсь ліс обабіч гори,
Там сосни віковічні скриплять,
Ялиці снігові скриплять,
Ліс у снігу побачив Тоштюк,
Немов на північ вперше прибув!
Нараз — замет, за ним — рівчак,
Рече хтось з нього чутно так,
Ведмідь упав туди й лежить,
Він тяжко стогне і хропить,
Батира вгледів і слова,
Людські слова із рівчака
До Тоштюка він вимовля:

“Мій вогонь розпали, Тоштюк,
В горі цім поможи, Тоштюк,
Темним лісом як я блукав,
Оступивсь та й у яму впав.
Спраглий, з голоду я змарнів,
Криком горло я надірвав,
На біду мою подивись,
Руку помочи простягни!”

Один-однісінський, Тоштюк
Не в краю рідному чомусь,
Один-однісінський ведмідь
Чомусь не в лігві — в рівчаку.
І змилювався здоровань,
У яму опустив аркан
І витяг бурого на сніг,
І Тоштюку сказав ведмідь:
“Чоловіче, якщо тобі
Стане важко у боротьбі,
Нападуть вороги лихі,
То на поміч прийде тоді
І допоможе тобі ведмідь.
Ти мій волос ведмежий візьми,
Буде важко, то ним задими,
І до тебе, Тоштюк, я прийду
І спроваджу від тебе біду!”
Свій волосок ведмідь подав,

Перлина киргизького героїчного епосу — українською мовою

Не буває великих і малих літератур. Кожна для свого народу велика. І робить неповторний внесок у світову літературу, без якого та не була б повноцінною, зазнала б непоправної втрати. Киргизька література збагатилася світовою шонайменше двома феноменальними явищами — творчістю Чингіза Айтматова і величчям за обсягом, змістом і формою героїчним епосом “Манас”.

Киргизька література до кінця XIX століття побутувала лише в усній формі, що дало змогу накопичити чималі фольклорні багатства. Насамперед це стосується героїчного епосу. Високою естетичною вартістю позначені епічні поеми про Коджошаша і його сина Молдошаша, Ер-Тоштюка, Джанила, Ер-Табилди, Курманбека та ін. На найвищій оцінці заслуговують романтичні поеми “Олджобай і Кишимхан”, “Саринджи-Бокьой”, “Мендірман”, сатирична поема “Кедейхан”. Кожен народ мав би за честь пишатися такими творами. Отже, доконечною є потреба перекладати й вивчати оригінальні й художньо досконалі киргизькі героїчні епічні поеми, які без перебільшення можна зарахувати до скарбниці світової культури.

Першим після “Манаса” до українського читача рідною мовою потрапляє в цьому виданні героїчний епос “Ер-Тоштюк” (“щит, захисник народу”). Можна знайти чимало спільного між “Ер-Тоштюком” із фольклорними творами інших народів (типологічна подібність — по-

Микола Васьків (ліворуч) і Володимир Нарозя, голова ГО Українське товариство Киргизької Республіки “Берегиня”.

По-дружньому він заричав,
На задні лапи швидко встав
І миттю із очей пропав.

Вперед ізнову їде батир,
Він думу думає свою,
Обпалена лужина пред ним,
Клубочить білий дим на краю.
Хтось плаче у цьому диму,
На поміч жалісно зове,
На допомогу Ер-Тоштюк
Крізь дим і вогнище іде.
То загорівсь на полі тім
З травиці мурашиний дім,
Мураха бідна пропада
І разом з нею вся сім’я.

“Гей, Маміти, допоможіть,
Гей, кошму, скоріше беріть!”
Маміти підхопили кошму,
Маміти намочили кошму,
І на палаючий дим з трави
Маміти опустили кошму.
Але вогонь падає ізнов,
Не зупинити ніяк його!

Узявсь за діло Ер-Тоштюк,
З коня зліз і в огонь ввійшов,
Пітник свій зняв кінч Чалкуйрук
І з ним до джерела пішов.
Кінч воду подавати став,

Тоштюк — пожежу заливав —
Вогонь приборкали вони,
Сім’ю мурахи вберегли.
Прийшла вона до Тоштюка,
З всіх вища й червоніш була,
Шість ніг і крилець мала вона,
Вусата й жовтоока була.
Доземно поклонилась йому
І людські вимовила слова:

“Честь і слава тобі, Тоштюк!
Друг мені ти — й тобі я друг...
Загасив ти пожежу нічну
Й врятував мурашину сім’ю,
Захистив мій народ від вогню.
А тепер-но послухай мене:
Ти під землю потрапив, Тоштюк,
Тебе ворог жажливий тут жде,
Виравоує кожен твій крок,
Вирив яму для тебе він вже,
Не зібрати тобі в ній кісток.
Та зумієш здолати усе,
Якщо матимеш друзів, Тоштюк:
В друзі ти — як не можна з людей —
Звірину й кошмашню запроси,
Хто живе у пітьмі — роздивись
І, з ким краше, — із тими друзи!

Допоможуть тобі у біді
І чотири Маміти твої,
Вус і волос — також бережи,

“Барвінок” у Бішкеку, із 1993 р. — засновник і голова ради Українського товариства Киргизької Республіки “Берегиня”, від 1998 року — засновник, автор, редактор і ведучий українськомовної передачі “Берегиня” на першому Національному радіоканалі Киргизстану, із 2006 року — віце-президент товариства дружби “Киргизстан — Україна”, з того ж року — редактор газети “Берегиня”. Володимир Нарозя не просто обіймав ці посади. Обсяг постійної його роботи — неймовірний. Це й організація значної кількості заходів, і музично-концертна діяльність, і налагодження українсько-киргизьких культурних контактів, і тісна співпраця з Посольством України в Киргизькій Республіці та Посольством КР в Україні, й наукова діяльність із дослідження буття українців у Киргизстані, й перекладацька діяльність (про яку трохи згодом), і збереження й навіть розвиток українських традицій і культури на киргизьких теренах...

В українське перекладацтво В. Нарозя стрімко і переконливо ввійшов із виданням “Сказання про Манаса, Семетєя і Сейтека” у 2017 році. А до цього були роки напруженої праці у пошуках відповідної лексики, ритміки, збереженні екзотизмів чи підборі їх українських відповідників тощо. Й ось новий внесок у скарбницю українських текстів світової літературної спадщини, її шедеврів — киргизький народний епос “Ер-Тоштюк”.

Микола ВАСЬКІВ

Прийде час – знадобляться вони.
І від мене підмогу візьми:
Мурашину ось, ногу візьми!
Як здолають тебе вороги,
Зразу ж ногу мою підпали –
Я на поміч тобі прийду,
Ще й мурах усіх приведу,
Я віддячу тобі, Тоштюк,
І від зла тебе захищу!”
“Що ж, – подумав Тоштюк тоді, –
Під землею теж друзі є
Ця біда – не біда мені,
Всюди ж друзі у мене є!”

Він знов поїхав полем тьми...
Підземний вигинався схил,
Ущент знесилена трава
Затьмарена, і синизни
Зірок, що світять, – там нема,
Іскринки, як в степу, – нема.
Там крук нікуди не летить,
Там крук нікому не кричить.
Довкола тиша і п'їтма –
То Богом прокляті місця.

А для Мамитів то був дїм,
Буденно почувались в нїм,
Ото, як вгледїли цапїв –
Полетїли за ними всї.
Один за одним шпарко бїг,
Скавав, як козлик, скїльки мїг,
А як зморилися вони,
Тодї вже й спатоньки пішли...

В той час, коли вже світло від зір
Погасло на далекїй землї
Й світанок жовтий сполум'янів,
Земля пробуджувалась від снїв, –
Від сну прокинувся і Тоштюк,
Праворуч повернувся Тоштюк,
На мїсцї все – і меч, і щит,
І каже тут йому Мамит,
Що чує землю кожну мить:
“Гей, скорїш підїмайсь, Тоштюк,
І за справу берись, Тоштюк!
Сидимо під землею ми
В царствї мороку і пїтми.
Лютий велетень Кок-Доо-хан –
Він у царствї цїм володар,
Величезний в нього живїт –
Заковтнув би туди весь свїт.
Нездоланий і грїзний він,
Має доньку – зовуть Кулаїм',
Наймолодша із доньок трьох,
За майстринь всїх земних сильнїш.
Як про тебе взнала вона,
То тебе захїла вона.
Ти – герой і батир, Тоштюк,
Переможеш підземну млу,
А наразї треба тобі
Подружитися з Кулаїм.
З нами тут розлучайся ти,
Далї сам відправляйся ти,
А всїх Мамитів залиш,
Чалкуйруком спокїйно їдь,
Щоб зустрїтися з Кулаїм.
Ер-Тоштюк – Елемана син.
Подивись на красу її
І спїзнай кохання її.
В мить невтїшну, і в будь-яку
Розраховуй на нас, Тоштюк,
Буде треба, Тоштюк, зови,
Лиш слова ти оцї скажи:
“Гей, Мамити, до мене їдїть!” –
І прибудемо всї в ту ж мить.
З Тоштюком-бо Мамити навїк
Честю й гїднїстю поклялись
Завжди поруч їти по життї –
В дружбї – разом, а в смертї – навпїл!”

Як шлях – то шлях, любов – то любов,
А прийде смерть – помре як герой,
Без подорожнїх їде Тоштюк,
З ним вїрний кїнь – скакун Чалкуйрук,
У далечїн прямує Тоштюк.
Змикається пїтма перед ним,
А за пїтмою жде Кулаїм,
Безвісне коло поневїрянъ,
Випробувань, звїтяг і розлук,
Шалене коло людських стражданъ...
Вперед знов їде, їде Тоштюк!

Кулаїм – ім'я підземної перї, переносне значення в контекстї епосу – полонянка життєвих обставин, чия жива душа прагне до добра і світла.

Павло Мовчан – лавреат Міжнародної премії імені Наджі Наамана

Дмитро ЧИСТЯК,
професор, міжнародний секретар секції літератури Європейської академії наук, мистецтв і літератури

Цього року вдев'ятнадцяте оголошено лавреатів Міжнародної премії імені Наджі Наамана, заснованої відомим ліванським письменником і культурним діячем із метою інтеграції світового літературного процесу шляхом рейтингового визначення провідних письменників міжнародного рівня для подальшої популяризації їхнього доробку. Серед 3217 номінантів цього року вже традиційно визначили лавреатів у категоріях: “Почесна нагорода за мистецький доробок”, “Нагорода за творчий пошук” і “Молодий талант”.

Члени Європейської академії наук, мистецтв і літератури при Сенаті Франції щорічно обирають низку відомих культурних

Павло Мовчан

Наджі Нааман

діячів для висунення на здобуття Премії імені Наджі Наамана. Ось і цього року за поданням ЄАНМЛ на базі поетичного вибраного французькою мовою “Срібна кров”, що вийшло друком 2018-го у паризькому видавництві “Лярематтан” (у нашому спільному перекладі з Ніколь Лоран-Катріс), у категорії “Почесна нагорода за мистецький доробок” лавреатом проголошено відомого українського письменника, культурного діяча, дійсного члена ЄАНМЛ і НАМУ, багаторічного очільника Товариства “Просвіта” Павла Мовчана. Серед інших нагороджених цією відзнакою – дійсні члени ЄАНМЛ народна письменниця Азербайджану Афаг Масуд і професор Лісабонського університету Марія до Самейро Барозо.

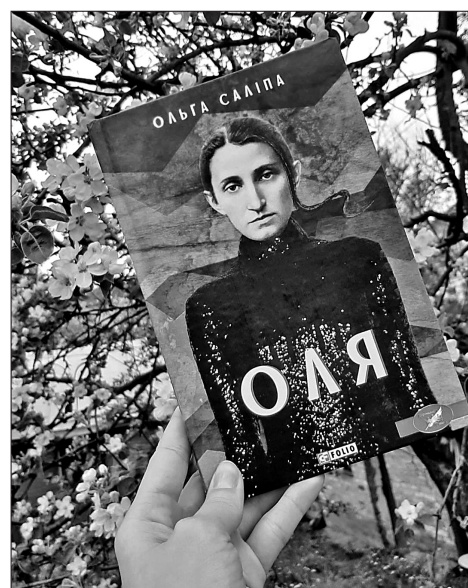
Вітаючи шановного Павла Михайловича із заслуженою нагородою, секретаріат Європейської академії наук, мистецтв і літератури висловлює сподівання на подальшу плідну співпрацю з популяризації його творчого доробку, а також доробку знайомих українських культурних діячів.

Презентація дебютного роману

Тетяна БОБИК-КРИМСЬКА

У Хмельницькому відбулася презентація дебютного роману Ольги Саліпи “Оля”. Подія мала відбутись у мистецькому дворіку Хмельницького обласного художнього музею, та через негоду була перенесена до зали Хмельницької дитячої музичної школи № 1 ім. Миколи Мозгового. Презентацію висвітлювали деякі телеканали нашого міста, зокрема, ТРК “Місто”. Були присутні працівники міських та обласних бібліотек.

На презентації Ольгу Саліпу запитали, чому роман заснований на біографії саме Ольги Кобилянської. Авторка відповіла, що ця письменниця цікава їй як жінка, як особистість, яку ми пізнаємо з її творів. Роман “Оля” – переможець конкурсу “Коронація слова” у номінації “Романи” 2020 року. “Оля” – це історія сліпої любові до чоловіка, історія великої зради, спричиненої кращою подругою. Це також чуттєва сторінка біографії Ольги Кобилянської. Тим більший подив викликала

різниця холодності зовнішнього прояву і пристрастей, що вирували у неї всередині. Тепер сказали б, що цей роман про токсичні стосунки. І це справді так. Роман можна цілком занести до жанру “художній нон-фікшн”. Але, на мою думку, це стовідсотковий жіночий роман, де головні герої – відомі постаті української літератури та мистецтва, почуття і пристрасті яких перетворились на любовний трикутник.

На сторінках роману постають певні історичні моменти – наприклад, поява вуличного світла в Чернівцях, питання необхідності отримання освіти та обмежених щодо неї поглядів, проблема прав жіноцтва до самостійного вибору. Через героя Івана Франка у книзі постає питання єдності України. Це все великі плюси – заохочувати сучасного читача цікавитись подіями з нашої історії. Та деякі герої і ситуації розкриті не повністю. Хотілось би, наприклад, прочитати Ольгу в листах – вони для читача залишаються за кадром.

Хочеться побажати авторці нових романів, часу та натхнення, яскравих ідей і, можливо, продовження дебютного роману.

Не поспішаймо критикувати автора

Стефан КОСТКА

Кілька днів тому видавництво “Фенікс” порадувало читачів черговою (бодай тридцятою) книжкою Євгена Голибарда “Два крила людини: наука і релігія”.

Наука і релігія – два величезні простори для мислення і вдосконалення людини, людства і всієї космічної цивілізації. Попри те, що у кожному з цих просторів функціонують свої поняття, критерії і фахівці, вони обопільно створюють можливості для розвитку людини у позитивному напрямку.

В епоху космічних польотів науковий і релігійний світогляди не суперечать один одному, а розвиваються паралельно, взаємно доповнюючись та маючи кожен свою сферу раціонального застосування.

Популярно-науковий формат цього видання не гарантує, що його сприймуть однозначно. Комусь може не сподобатись “світське втручання до релігії”, а хтось вважає (як висловився один посадовець), що “автор перетягує Бога в науку”.

Невдоволенню деякого сприяє нинішня ситуація, в якій конкурують між собою кілька конфесій і де кожна захищає свої догматичні рації та традиції. Тоді як численні носії дипломів докторів наук продовжують компрометувати науку, яка чимдалі стає сферою сумнівної діяльності сумнівних авторитетів.

“У кожній добре організованій системі працюють факти і методи на основі етики і моралі, а в погано організованій – характеру і припущення на основі лукавства”. Це один з ключових критеріїв автора, котрий взявся на численних прикладах довести доцільність зближення науки і релігії.

У підзаголовок винесено головну тезу, що визначає зміст книги: Мислення є основою культури, головним чинником кожної діяльності.

Отже, це книга про мислення. Про мислення продуктивне, технологічне, теологічне, критичне і перспективне. Про мислення, як головну функцію homo sapiens'a, створеного Богом власне і передусім для продуктивного мислення, у що не дуже полюбляємо заглиблюватись самі, перекладаючи цей обов'язок мислення на інших. Особливо, якщо пропонується летіти думкою і душею, спираючись водночас на науку і Слово Боже.

Тут немає місця для ілюзій. Вірогідно книжка може у деякого викликати суперечливі враження і емоції. Але хтось же мусив написати про це!

Хтось мусив популярно розповісти про партеногенез, про реінкарнацію, квантову механіку, технологію системного мислення, про проблему часу і пов'язати ці поняття з поняттями біблійними.

Мусив хоча б фрагментарно зазначити постаті великих мислителів і їх великі творіння, зокрема лауреатів Нобелівської премії, для котрих присутність Бога є фактом і реальною допомогою у наукових пошуках. Особливо реальною – у мисленні.

Автор зробив це у свій спосіб, тепер нехай читачі спробують зрозуміти у свій. Книгу підготовлено з метою просвітництва широкого кола читачів, щоб заповнити прогалину в системі виховання, зокрема школярів і студентів.

За нотами схована вічність

Гала-концертом у Київській опері завершилася Школа оперного диригування Національної спілки театральних діячів України.

ний. За нотами схована сутність, за нотами схована вічність – дійти до цього практично не можливо, але будемо намагатися.

Ми провели оперні майстер-класи для молодих диригентів, які практикуються і навчаються. Ці заходи відбулися завдяки театральному товариству, яке очолює Богдан Струтинський і Петру Качанову, який очолює Київську оперу. Вони не побоялися піти на цей сміливий експеримент. Такі майстер-класи в Україні проводяться вперше, сподіваюсь, що буде продовження. Ініціатором проведення Школи диригентів виступила моя донька Христина. Вона була ідейною натхненницею цих заходів, брала участь у всіх майстер-класах, добре знає всіх учасників. Також Христина взяла на себе роль ведучої гала-концерту.

Відома музикознавиця, дійсний член Національної академії мистецтв України Марина Черкашина порівняла оперний театр із семиголовим драконом – від кожної з цих голів багато залежить, аби театр працював повноцінно. Завдання молодого диригента – влитися в цю команду, знайти спільну мову з усіма її учасниками, лише тоді можна досягти успіху.

Режисерка-постановниця

оперних вистав Оксана Тараненко звернула увагу на те, що молодому оперному диригенту в Україні сьогодні важко себе реалізувати. Щоб стати класним диригентом, так само як і режисером, треба багато ставити. А для того, щоб багато ставити, потрібні відповідні бюджети. На жаль, в Україні оперному мистецтву не приділяється належна увага і коштів на постановки виділяється мало. Також важливо, щоб збігалися думки диригента і режисера-постановника, лише в такому дружньому творчому тандемі можуть з’явитися справжні шедеври.

На переконання диригента, народного артиста України Дмитра Логвина, людина цієї професії повинна бути багатогранною постаттю. Треба не лише знати це ремесло, а й бути в ньо-

го закоханим. Приходить на кожну репетицію, на кожен свій концерт, як на свято. Зізнався, що де б він не працював, чи в Україні, чи за кордоном, завжди намагався знати музичний матеріал краще, ніж музиканти.

Як зазначив композитор Олександр Шетинський, диригент має бути насамперед особистістю. Так само особистостями мають бути режисер, композитор, співаки. Диригент не повинен заціклюватися на якихось поточних проблемах. Йому треба постійно займатися самовдосконаленням: читати книжки, дивитися фільми, ходити на вистави і концерти, які поставили його колеги, а також якомога більше працювати. Якщо всі ці чинники зійдуться, то постане результат.

Відома українська співачка,

народна артистка України Анжеліна Швачка зазналася, що в яких би країнах їй не доводилося виступати, вона ніколи не сперечалася з диригентом-постановником. На жаль не рідко диригенти не співпрацюють з виконавцями, не озвучують їм свою точку зору. Від цього програють всі. В ідеалі має бути тандем цих особистостей.

Головний хормейстер Київської опери Анжела Масленнікова побажала, щоб диригентська паличка завжди відповідала за атмосферу, за професійний рівень, за емоційну віддачу. Диригент – член потужної команди, на ньому лежить велика відповідальність, він має донести до глядача і слухача те, що зробила ця команда.

У гала-концерті взяли участь молоді диригенти Олександр Азізов, Роман Багрий, Марія Берлад, Оксана Величко, Катерина Косецька, Віталій Ляшко, Тарас Мартиник, Кирил Семенченко, Іван Стецький, які представляють різні регіони України – Львів, Івано-Франківськ, Харків, Мукачеве, Хмельницький, Одесу, Луганськ і Кривий Ріг. Крім цього глядачі змогли побачити і почути виступи солістів-вокалістів Микити Олійника, Гліба Іванова, Романа Страхова, Анни Зарещкої, Сергія Макієнка, Вікторії Осадчук, Анастасії Поліщук, Наталії Пелих, Анастасії Поважної, Олександра Монастирського та симфонічного оркестру театру. У їхньому виконанні прозвучали арії з опер Джузеппе Верді, Джакомо Пуччині та П’єтро Масканьї. А завершальним акордом гала-концерту стала увертюра до славетної опери Миколи Лисенка “Тарас Бульба”.

– 3 перших хвилин опера “Шлюбний вексель” захоплює романтичною піднесеністю та ідеалізацією сприйняття, – зазначає режисерка-постановниця та художниця-постановниця вистави Лада Шиленко. – А найвисті та щирість героїв твору, що в сьогоднішньому світі вже є рідкістю, не можуть не підкупати. Опера Джоаккіно Россіні дуже театральна, заряджає позитивними емоціями та гарним настроєм. У нашій інтерпретації вона втілена з сучасними нотками, а події твору відбуваються у райському саду, ідилія якого порушується з появою однієї лише людини. Думаю, що при всій специфічності оперного жанру глядачі, незалежно від віку та мистецького смаку, змогли разом із акторами прожити цю історію, що порушує питання права на власний вибір. Вистава “Шлюбний вексель, або Щастя за добу” дарує надію на те, що мрія обов’язково здійсниться, якщо за неї відчайдушно боротися.

Це вже другий мій проєкт із Київською оперою. Першим була опера Гаetano Доніцетті “Ріта”, яку поставила у 2016 році, і на сьогодні у репертуарі театру. Головним своїм завданням вважаю популяризацію жанру опери. Обираю до постановки ті опери, які мені самій здаються цікавими, з простим, зрозумілим сюжетом, діалогами. Це сприяє побудові контакту між глядачами і акторами.

Запропонувала новий проєкт директору-художньому керівникові театру Петру Качанову, він дав добро. Через карантин мали короткі строки для репетицій. Вдячна всій творчій команді, яка пішла мені на зустріч, і ми разом зробили все, щоб ця вистава відбулася.

Трохи передісторії. Восени взяла участь у конкурсі молодих режисерів, який проводила Національна оперета. Разом із акторами

За щастя треба боротися!

Напередодні завершення театального сезону на ART-СЦЕНІ Київської опери (Київського муніципального академічного театру опери і балету для дітей та юнацтва) відбулася прем’єра комічної опери Джоаккіно Россіні “Шлюбний вексель, або Щастя за добу”. Спеціально для цієї постановки здійснили переклад опери українською мовою.

театру оперети представила уривок з цього твору, музичну редакцію якого здійснив Костянтин Старовицький, з яким ми вже давно плідно співпрацюємо. Потім подумала, що ця опера має право на повноцінне існування. Для постановки ідеально підійшла камерна сцена Київської опери, яка має оригінальну побудову та відкриває багато сценічних можливостей для камерного жанру.

Важливим для мене було прочитання опери саме українською мовою. Вважаю, це принципово для передачі публіці комічних сюжетних перипетій. Переклад для нашої нової постановки зробили Анатолій Навроцький та Костянтин Старовицький (Костянтин ще й автор музичної редакції). Також вдячна одному з виконавців Євгену Малофєєву, який вніс у переклад багато правок. Усі речитиви в опері замінили розмовними діалогами. Цим прийомом ми прагнули зробити виставу більш доступною глядачеві. Також хотілося добитися пластичної виразності та легкості, в чому незамінним став балетмейстер-постановник вистави Сергій Кон.

Дж. Россіні написав цю оперу, коли йому було лише 18 років. Напевно, тому в неї такий легкий і дещо наївний сюжет. Але саме в цьому, як на мене, і полягає весь шарм цього твору.

Роль батька виконує Сергій Макієнко – високопрофесійний досвідчений актор, який дуже органічно втілює у свого персона-

жа, влучно витримуючи комедійний жанр опери. Роль Фанні на прем’єрі виконувала Соломія Павленко. Це був її театральний дебют як виконавиці. Їй вдалося зворушливо передати ніжний та щирий образ дівчини, яка відстоює право на власну мрію. Закоханий в неї Едуардо – Микита Олійник, незважаючи на юний вік, вже має сценічний досвід, завдяки якому створив яскравий та пластичний образ. Роль заморського нареченого Слук виконує Євген Малофєєв, який має великий досвід як артист та вокаліст, при усій складності вокальної партії він зміг переконливо та благородно змалювати характер свого персонажа. Значний сценічний досвід лавреатки Міжнародних конкурсів Вікторії Осадчук допоміг створити об’ємний образ служниці Кларіни: від практичного розрахунку до романтичної замріяності. Ще одним виразним персонажем став слуга Нортон, який у виконанні Олексія Піголенка ще і вирізняється багатим тембром голосу. Ще є актори, які брали участь у репетиціях, проте поки не вийшли на сцену, але сподіваюсь, ми їх побачимо в новому сезоні. Це відчайдушний Василь Сашук (тенор) і харизматична Віра Багиринець-Воловоденко (сопрано). Загалом, зібралася творча та талановита команда, яка була готова до сценічних пошуків.

Опера звучить у виконанні квінтету дерев’яних духових інс-

трументів, музичну редакцію для якого виконав Костянтин Старовицький. Флейта – Роман Степаненко, гобой – Ірина Дульдєр, кларнет – Леонід Матюшко, гобой – Олександр Водик, валторна – Микола Галай. Диригент-постановник – заслужений діяч мистецтв України Ділявер Осман.

Як і декорації, так і костюми втілені через прийом осучаснення. Проте ми не прив’язувалися до наших днів. Такі костюми могли бути і в ХХ, і в ХХІ столітті. Також не робили конкретики, в якій країні відбувається дія вистави. Схожі події могли б трапитися будь-де.

Прем’єра – завжди надзвичайно хвилюючий момент. Це справжнє народження вистави: часто буває так, що спершу плануєш одне, але на сцені виходить зовсім по-іншому. Проте сама така специфіка професії режисера: усі задумки перевіряються практикою. Але загалом я задоволена. Успіху вдалося досягти перш за все завдяки нашій виконавській команді, а також всім службам театру – монтувальникам, гримерам, костюмерам, реkvізиторам, бутафорам. Це люди, які залишаються за лаштунками, але вони

роблять так багато для того, щоб на сцені все виглядало гармонійно та професійно, а актори могли розкрити свій творчий потенціал. Величезна робота була пророблена нашими концертмейстерами – Марією Поляшовою та Любою Орловою.

Мені вже вдалося неодноразово попрацювати над італійською класикою, тож тепер хочеться перейти до української. Моя творча мрія на даний момент – постановка опери Віталія Кирейка “У неділю рано” за однойменною повістю Ольги Кобилянської. Тоді оперу показали на Оперній сцені Національної музичної академії України імені Петра Чайковського (це була моя дипломна робота), але лише один раз. Дуже хочу, щоб цей твір продовжив своє театральне життя. Я особисто спілкувалася з композитором Віталієм Кирейком протягом останніх років його життя, він покладав на мене великі надії. Ця романтична опера цікаво написана як з музичної, так і драматичної точки зору, має дуже виразні мелодію та яскраві образи.

Матеріали підготував
Едуард ОВЧАРЕНКО

Жінки, за якими сумують, або Кіно від родини

Сергій ТРИМБАЧ,
заступник голови НСКУ

До свого 84-річчя Ада Роговцева презентувала документальний фільм “Вітер зі Сходу”, який є режисерським дебютом її дочки, акторки і режисерки Катерини Степанкової.

Саме так: презентація фільму відбулася в день народження Ади Миколаївни у Будинку кіно. Актриса не приховує свого віку, хоча й трохи печалиться цифрами.

“Ви не уявляєте, – сказала Ада Роговцева по завершенню показу, – як мені, у 84, дивитися на себе на великому екрані”.

А що уявляти, коли перед нами молода жінка?! Кажу це не тому, що великій актрисі належить говорити компліменти (заслужені!), а й тому, що так і є.

Ада Роговцева – одна з найвидатніших

актрис в історії українського театру і кіно. Театр трохи переважає, на мою думку. Бо саме на сцені глядачі більше заражаються блиском і генієм жіночності, який палахкожить в Роговцевій...

Думаю, для багатьох Ада Миколаївна і є втіленням не просто людськості, а й ідеальної жінки!

Один лиш приклад – вистава “Варшавська мелодія” (за п’єсою Леоніда Зоріна) на сцені театру ім. Лесі Українки. Це не може забуватися – як Гелена-Роговцева вилітала на сцену, як у кожному порусі її душі і тіла світилась Любов. На тій виставі я був зі своєю однокурсницею Тетяною – і хіба ж дивно, що потім вона стала моєю дружиною? Від такого щеплення Любові і Таланту не можна було і самому не здобутися – на Любов, в її ідеальному вимірі. На жаль, сьогодні це доводиться пояснювати...

У рекламному кліпі до фільму “Вітер зі Сходу” Роговцева пояснює історію кінострічки: “З 2014 року ми на Сході. У нас є

команда. Ініціює поїздки моя дочка Катерина Степанкова. З нами їздить мій онук Олексій. Він оператор, знімав передову, хлопців, нас. Мене питають, чому я в такому поважному віці їджу туди. Це ж, мовляв, треба туди доїхати... Скажу так. Там боронять нашу землю мої діти, мої онуки, мої товариші. Хлопці носять мене на руках, передають із рук в руки. Вони ж не мене, артистку, носять. Вони носять маму свою, бабусю, сестру, наречену. Вони носять жінку, за якою сумують...”

Виразне й точне пояснення. Люди на війні потребують жінки – ідеальної жінки, якою і є Ада Роговцева. Прийнято вважати, що коли говорять гармати – музи мовчать. Однак, як це не парадоксально, війна активує романтичні почуття, романтичні образи. Ці образи й ідеали везуть у фронтову зону артисти.

І в цьому відповідь фільму “Вітер зі Сходу” на запитання про те, як бути митцеві, мисткині в ситуації, коли твоя Батьківщина в огні. Як перетворити поклади твоєї творчої енергетики на вітер, що дме в українські вітрила?!

Активується не щось, а енергія і поклади родинного буття. Родинного! Десь сорок років тому я уперше потрапив у квартиру Роговцевої та її чоловіка, так само знаменитого актора Костя Петровича Степанкова. Квартира знаходилася в будинку поблизу театру імені Лесі Українки. Такого облаштування життя я не бачив ні до, ні після того. Кожні п’ять хвилин лунав дзвінок у двері, хтось приходив і виходив, щось їв і пив, чимось ділився і чогось швиденько набував... Циганський табір, сказати б, але ж ні, тут домінували стаціонарні цінності, тут заспокоювали, дарували любов і віру в тебе.

Квартири мінялись – не мінялась модель облаштування. Відтак початок “Вітру зі Сходу” можна було зняти і в квартирі Роговцевої-Степанкової на Ярославів Валі, однак вибрали фойє театру “Сузір’я” (до речі, головреж цього театру Олексій Кужельний ініціював і підготував роботу над фільмом). Точний мізансцен: Роговцева сидить за столом, готується до читки текстів п’єси. Спершу одна, а потім повільно сходяться й інші актори і акторки. Акцентовано те, що вони є членами однієї родини, главою якої є Ада Миколаївна.

Першою з’являється Катя, Катерина Степанкова. Акторка і режисерка театру, справжня дочка цієї незвичайної родини. Їй ще в дитинстві було прищеплено вірус Любові і Таланту, вірус, який живе у ній повсякчас. З усвідомленням того, що цей вірус мусить бути наступальним, інакше переможуть інші, злі й підступні, вірусні зловорожості.

Далі приходять Ахтем Сеїтаблаєв, він

теж із цієї театральної родини. Із властивою йому делікатністю вслухатиметься в інтонації голосу своїх колег, а власне колежанок. Текст в руках і це текст кіноповісті “Україна в огні” Олександра Довженка. Той самий текст, який під час війни, у 1944-му, Сталін, що називається, “розмазав” по кремлівських стінах, як такий, що сфокусований на житті і проблемах українців і українства, а це гріх непростимий в державі, де домінує принцип “хто був кимось – той має стати нічим”.

Пізніше ми побачимо у фільмі прекрасно знятий і поставлений театральний епізод з “України в огні”. Дівчина і парубок, солдат, який відступає разом із червоним військом, їхня ніч кохання... Катерина і Ахтем, Ахтем і Катерина. І це Олександр Довженко – його біль, його трагічне відчуття погібелі України посеред вселенської війни. І разом з тим віра, що допоки серед українців є такі-от люди, що зберігають святість в душі, – Україна не вмере, не поляже, воскресне обов’язково.

На кіноекрані зазвичай театральна умовність і кіномова, яка тяжіє до відтворення мови реальності, погано узгоджуються. Диво фільму Степанкової в тому, що їй вдалося цього уникнути. Театр (в основі театральних епізодів тексти не тільки Довженка, а й інших українських письменників) органічно “перетікає” в реальність, і навпаки. Заслуга в цьому і самої режисерки, і режисера монтажу Євгена Титаренка, і сценаристів Степанкової, Оксани Павлової, Віолетти Кіртоки. І, звичайно, оператора, Олексія Степанкова-Ткаченка, який знайшов візуальний стиль, що дозволяє однаково достовірно відтворювати реальність і театральну, і кінематографічну.

Думаю, цьому сприяло й те, що Катерина Степанкова є дитям і театру, і кіно. До того ж, ще 2007 року закінчила Вищі курси кінорежисерів і сценаристів у Москві. Дипломну роботу не подавала і не захищала, ця дебютна стрічка і є, власне, таким дипло-

мом, що свідчить про те, що кінорежисерка Степанкова відбулась і цілком успішно!

Потому в репетиційній залі “Сузір’я” з’являться акторки і актори Лариса Руснак, Світлана Орліченко, Володимир Мальяренко, Богдан Жданов, інші дійові особи. Серед яких буде, що і природно, онук Ади Роговцевої і син Катерини Степанкової Матвій Склярченко. Далі вони пойдуть на Донбас, такими собі фронтовими театральними бригадами.

До них, ми це побачимо у фільмі, ставитимуться справді як до рідних людей, а не театральних зірок, що зненавчєка попадали до них з мистецького неба. Вони свої, вони рідні, вони ідеальні жінки (так!) і навіть чоловіки, і такими сприймаються, чуються і бачаться. В цьому так само одна з причин того, що не відчувається стиків між епізодами театральними і кінодокументальними.

Призабута категорія Катарсису, дарована нам античним театром і античними мислителями, пригадується тут мимоволі. Очищення! Ми потребуємо саме його – бо ж війна сіє зневажливість і зловорожність. Родинні цінності в основі. Родинні, попри загальну уніфікованість всього, з культурою і мовою включно.

На очисній й відтак благовісній функції роду і наполягають автори фільму “Вітер зі Сходу”. Нарід це рід передусім, коли от сеї родової компоненти немає – не жди сподіваної волі, вона заснула, імперські царі і царчата добряче таки її приспали.

Фільм Катерини Степанкової (я не назвав ще продюсера Віктора Самойленка, від нього багато що залежало і залежить у подальшій долі картини, а також Український культурний фонд, який фінансував проект) має бути показаний в українському кінотеатральному прокаті. Сподіваюсь, так воно й буде.

А далі – телебачення, інтернетівські платформи. Бо фільм по-справжньому народжується в контакті з глядачем.

Едуард ОВЧАРЕНКО

На літературно-мистецьке свято завітали земляки художника і гості зі столиці. У рамках мистецьких заходів гості співали, віршували, танцювали, тостували і, звісно ж, частувалися запашною юшкою з козичанської риби, козичанськими брендовими карасями та напоями з козичанських цілющих трав. Родзинкою стала презентація книги “Світло у вікні”, що вийшла у світ за результатами міжнародного літературного конкурсу, в якому взяла участь близько п’ятдесяти авторів. У рамках цього конкурсу були написані літературні твори за мотивами картини Анатолія Марчука “Світло у вікні”.

– Радий сьогодні бачити вас усіх у моїй Козичанці, – привітався Анатолій Марчук. – Це свято відбувається завдяки підтримці моїх друзів та однодумців. Дякую всім! Зокрема, Володимир Тарнавському, який надав транспорт. Особлива подяка всім тим, хто безпосередньо взяв участь у мистецькому дійстві, зокрема, фольклорному колективу “Ясен-цвіт”, письменниці Тетяні Кромбет, актриси та письменниці Юлії Сак, старостиня сіл Козичанка-Но-

Ювілейне мистецьке свято

У селі Козичанка, що на Київщині, в Будинку творчості “Садіба Анатолія Марчука” відбулося щорічне літературно-мистецьке свято, організоване заслуженим художником України Анатолієм Марчуком, яке щоріч проводиться в тридцятій раз. Символічно, що цей мистецький захід є ровесником Незалежної України. У рамках дійства відбулися виставки живопису і скульптури, презентація книги “Світло у вікні”, оглядини Музею народного побуту, що знаходиться у цій садібі.

ві Опачичі та Лишня Олені Бояриновій та Оксані Деревянченко, Анатолію Матвееву, Олександрі Івашенку, Василеві Митражику, Раїсі Лазебній та багатьом іншим. Окремо хотів би подякувати активній, інтелегентній, ерудованій Ользі Леоновій за допомогу у створенні сценарію та вирішенні організаційних питань.

– У селі, де проживає лише 300 осіб,

заслужений художник України проводить свою персональну виставку. Хтось би здивувався, а для нас це звична річ, бо такі виставки відбуваються щороку, – зазначила громадська активістка Ольга Леонова. –

Щойно завершилася презентація книжки. Садово-паркові скульптури відомих українських скульпторів у сільській садібі теж вже не дивують. А ще виступ чудового Ясногородського колективу “Ясен-цвіт”. Таким цього року було літературно-мистецьке свято у Будинку творчості “Садіба Анатолія Марчука” – позитивне, творче і натхненне.

– Було приємно познайомитися з паном Анатолієм та іншими творчими особистостями, які завітали на літературно-мистецький вечір, – зізналася актриса театру і кіно Юлія Сак. – Я теж долучилася до його проведення – прочитала свій вірш “Квіти шастя”, суголосний з картинами Анатолія Марчука із серії “Квіти”.

– Від літературно-мистецького свята у “Садібі Анатолія Марчука” отримала неймовірний заряд позитивних емоцій, – зазначила старостиня села Лишня Оксана Деревянченко. – Напевне назавжди запам’ятається серія картин А. Марчука “Квіти”, неймовірні скульптурні композиції, вишукана презентація книжки, спілкування з творчими людьми, а ще колектив “Ясен-цвіт” з веселими піснями та запальними танцями.

У Боярці відкрили барельєф Олександрю Кониському

Євген БУКЕТ

У неділю в Боярці в межах заходів національно-патріотичного фестивалю “Під покровом тризуба” було відкрито меморіальну дошку на честь українського письменника і громадського діяча Олександра Кониського.

Барельєф прикрасив стіну навчально-оздоровчого комплексу Київського військового ліцею імені Івана Богуна. І не випадково, адже саме на території закладу, де нині розташований парк, у 1899 році, за рік до смерті, мешкав Олександр Кониський, а його дружина прожила в цій садибі до 1915 року.

Олександр Кониський відомий, насамперед, як автор слів “Молитви за Україну” (“Боже великий, єдиний, нам Україну храни”), перекладач “Щоденника” Тараса Шевченка та перший професійний біограф Великого Кобзаря. За життя він був відомим не лише як поет, перекладач і літературознавець, а й громадський і політичний діяч, правознавець, педагог і журналіст.

Пам’ятну дошку відкрили напередодні 185-ї річниці від дня народження митця. Ініціював її встановлення журналіст і краєзнавець Андрій Ковальов, втілював ідею в життя скульптор Олександр Михайлицький.

Право відкрити дошку було надане: заступнику начальника Київського військового ліцею імені Івана Богуна, полковнику Євгенові Пікулю, голові ГО “Народний музей України” Олександрю Юркову та митрополиту Переяславському і Вишневському Олександрю (Драбинку).

Після виконання Гімну України дошку освятили.

“Справою життя Олександра Кониського та його дружини Марії була боротьба за українську державу. Тому його і називають першим самостійником. Зароблені від адвокатської діяльності гроші він витрачав на відкриття українських недільних шкіл при

церквах, фінансував переклад і видання підручників та молитов. Був репресований царським урядом, засланий на Вологодщину, в Росію, де мало не втратив зір і змушений був лікуватися за кордоном”, – розповів під час відкриття краєзнавець Андрій Ковальов.

“Це той Кониський, що в 1873 році порушив питання про державну самостійність України – в Європі непорушних імперій. Той, хто написав найбільше офіційних листів до канцелярії імператора Олександра III, міністра внутрішніх справ Російської імперії та прем’єра уряду, захищаючи інтереси української нації. Чому? Бо був адвокатом, який аргументовано доводив незаконність московських порядків в Україні”, – доповнив його доктор історичних наук, професор Ігор Гирич.

На відкритті барельєфа зібралися близько сотні містян, офіцерів Київського військового ліцею імені Івана Богуна, Сухопутних військ ЗСУ та учасників фестивалю “Під покровом тризуба”. Голова Київської обласної організації НСКУ Григо-

рій Савченко, привітавши всіх присутніх з цією знаковою подією, вручив почесні грамоти Національної спілки краєзнавців України всім, хто безпосередньо був причетний до увіковічення Олександра Кониського в Боярці. Зокрема, членам Спілки краєзнавців Андрію Ковальову та Сергію Лисенку.

Боярський міський голова Олександр Зарубін під час урочистого відкриття барельєфа відзначив, що це вже сьома меморіальна дошка, яка була відкрита в Боярці з ініціативи Андрія Ковальова.

Слово було надане генерал-майору Валерію Суботіну, полковнику Євгенові Пікулю, скульптору Олександрю Михайлицькому, краєзнавцю Сергієві Лисенку, поетесі і перекладачці Ганні Дикій.

Прозвучали твори Олександра Кониського у виконанні парафіяльного хору Благовіщенської громади Боярки під керівництвом протоієрея Василя Бумби, а також юних читців Назара та Макара Антипових, що надало події особливого піднесення.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2021

Вартість передплати (з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74

на 1 місяць	21 грн 43 коп.	на півроку	115 грн 58 коп.
на 3 місяці	61 грн 29 коп.	на рік	225 грн 96 коп.

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),

Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Прогвіти” обов’язкове. Індекс газети “Слово Прогвіти” — 30617

